

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра кібернетики та системного аналізу

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Моделювання процесів управління економічною безпекою регіону»

Студента 2 курсу, 1м групи,

спеціальності
051 «Економіка»

спеціалізації
«Економічна кібернетика»

Науковий керівник
кандидат технічних наук, доцент

Гарант освітньої програми
доктор фізико-математичних
наук, професор

_____

підпис студента

Луговий
Владислав
Миколайович

_____

підпис керівника

Геселева Наталія
Валеріївна

_____

підпис керівника

Гамалій
Володимир
Федорович

Київ 2019

КИЇВСЬКИ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку, аудиту та інформаційних систем
Кафедра кібернетики та системного аналізу
Спеціальність 051 «Економіка»
Спеціалізація «Економічна кібернетика»

Затверджую
Зав. кафедри _____ Роскладка А. А.
«15» листопада 2018р.

Завдання
на випускн кваліфікаційну роботу (проект) студентці

Луговий Владислав Миколайович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)
«Моделювання процесів управління економічною безпекою регіону»
Затверджена наказом КНТЕУ від «07» листопада 2018 р. № 4186
2. Строк здачі студентом закінченої роботи 05 листопада 2019 року
3. Цільова установка та вихідні дані до роботи
Мета роботи: дослідження наукових підходів щодо управління фінансовою безпекою регіону та створення практичних рекомендацій для забезпечення ефективної регіональної фінансової політики
Об'єкт дослідження: процес управління економічною безпекою регіону..
Предмет дослідження: моделі фінансової безпеки, та їх показники.
4. Перлік графічного матеріалу: 19 рисунків, 4 таблиць, 8 формул.

5. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Геселева Н.В.	15.11.2018 р.	15.11.2018 р.
2	Геселева Н.В.	15.11.2018 р.	15.11.2018 р.
3	Геселева Н.В.	15.11.2018 р.	15.11.2018 р.

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

1.1. Аналіз сучасного стану безпеки регіону в економічній та фінансовій сфері

1.2. Обґрунтування підходів до управління фінансовою безпекою регіону

1.3. Характеристика показників фінансової безпеки регіону

РОЗДІЛ 2. ОБґРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ТА МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

2.1. Аналіз складових механізму управління фінансовою безпекою

2.2. Моделі управління фінансовою безпекою регіону

2.3. Зарубіжний досвід використання кластерної стратегії в управлінні економічним розвитком

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

3.1. Оцінювання фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу

3.2. Методичні підходи до прогнозування показника фінансової безпеки регіонів

3.3. Пропозиції та рекомендації щодо управління фінансовою безпекою регіону

ВИСНОВКИ та ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	фактично
1	2	3	4
1	<i>Вибір теми випускної кваліфікаційної роботи</i>	01.11.2018	01.11.2018
2	<i>Розробка та затвердження завдання на випускну кваліфікаційну роботу</i>	15.11.2018	15.11.2018
3	<i>Вступ</i>	01.06.2019	
4	<i>Розділ 1. Характеристика та аналіз фінансової безпеки регіону</i>	25.06.2019	
5	<i>Розділ 2. Обґрунтування механізму та моделей управління фінансовою безпекою</i>	02.09.2019	
6	<i>Підготовка статті у збірник наукових статей магістрів</i>	09.09.2019	
7	<i>Розділ 3. Оцінка та прогнозування фінансовою безпекою регіонів</i>	21.10.2019	
8	<i>Висновки</i>	01.11.2019	
9	<i>Здача випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі науковому керівнику</i>	05.11.2019	
10	<i>Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	20.11.2018	
11	<i>Виправлення зауважень, зовнішнє рецензування випускної кваліфікаційної роботи</i>	22.11.2018	
12	<i>Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедру</i>	25.11.2019	
13	<i>Публічний захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	За розкладом роботи ЕК	

8. Дата видачі завдання «15» листопада 2018 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) Геселева Н.В.
(прізвище, ініціали, підпис)

10. Гарант освітньої програми Гамалій В. Ф.
(прізвище, ініціали, підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник Луговий В.М.
(прізвище, ініціали, підпис)

Анотація

Магістерську роботу присвячено дослідженню підходів щодо оцінювання та моделювання процесів управління економічною безпекою регіону, оцінюванні стану фінансової безпеки за допомогою кластерного аналізу, прогнозуванні валового регіонального продукту та розробці пропозицій щодо удосконалення управління фінансовою безпекою.

Оцінено рівень фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу, який передбачає автоматичне розбиття множини об'єктів на групи, так звані кластерами, в залежності від їх подібності. Для дослідження групування суб'єктів ринку за видами економічної діяльності побудовано кластерну карту. Побудовано дендрограму в програмі SSPS, що показує результати ієрархічної класифікації. Визначено, що кращими за станом фінансової безпеки є такі регіони: м.Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Здійснено прогноз валового регіонального продукту м.Київ за допомогою програмного пакету STATISTICA на основі аналізу часових рядів.

Ключові слова: фінансова безпека, кластер, прогнозування, кластеризація, модель оцінки і аналізу загроз фінансовій безпеці, економічна безпека, регіон.

Annotation

The master's thesis is devoted to the study of approaches to assessing and modeling the processes of managing the economic security of the region, assessing the state of financial security through cluster analysis, forecasting the gross regional product and developing proposals for improving financial security management.

The level of financial security of the regions was estimated by means of cluster analysis, which provides for the automatic division of many objects into groups, so-called clusters, depending on their similarity. To study the grouping of market entities by economic activity, a cluster map was constructed. A dendrogram has been

constructed in the SSPS program that shows the results of hierarchical classification. It has been determined that the best in terms of financial security are the following regions: Kyiv, Dnipropetrovsk and Kharkiv regions. The gross regional product of Kyiv was estimated using the STATISTICA software package based on time series analysis.

Keywords: financial security, cluster, forecasting, clustering, model of assessment and analysis of threats to financial security, economic security, region.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ	5
1.1. Аналіз сучасного стану безпеки регіону в економічній та фінансовій сфері	5
1.2. Обґрунтування підходів до управління фінансовою безпекою регіону.....	8
1.3. Характеристика показників фінансової безпеки регіону	12
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ТА МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	16
2.1. Аналіз складових механізму управління фінансовою безпекою....	16
2.2. Моделі управління фінансовою безпекою регіону	20
2.3. Зарубіжний досвід використання кластерної стратегії в управлінні економічним розвитком.....	25
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ.....	31
3.1. Оцінювання фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу	31
3.2. Методичні підходи до прогнозування показника фінансової безпеки регіонів	37
3.3. Пропозиції та рекомендації щодо управління фінансовою безпекою регіону	48
ВИСНОВКИ та ПРОПОЗИЦІЇ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Розвиток будь-якої країни залежить від багатьох факторів, одні з найголовніших є економічні, соціальні, екологічні. Майже всі економічні чинники підпорядковуються економічній безпеці. Для полегшеного управління та статистичного аналізу країну ділять на регіони чи області, така система дуже вдало підходить під клатерний аналіз.

Актуальність: економічна безпека держави є однією з найважливіших характеристик економічної системи, що визначає її здатність функціонувати в режимі розширеного відтворення, забезпечувати фінансовими ресурсами національне господарство і стимулювати економічний розвиток. Посилення ролі регіонів у суспільно-економічному розвитку країни вимагає особливої уваги до забезпечення фінансової безпеки на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є процес управління економічною безпекою регіону.

Предметом дослідження: моделі фінансової безпеки, та їх показники.

Мета дипломної роботи: дослідження наукових підходів щодо управління фінансовою безпекою регіону та створення практичних рекомендацій для забезпечення ефективної регіональної фінансової політики.

Поставлена мета дослідження передбачає вирішення таких завдань: аналіз сучасного стану безпеки регіону в економічній та фінансовій сфері; обґрунтування сучасних підходів до управління фінансовою безпекою регіону; характеристика показників фінансової безпеки регіону; аналіз складових механізму управління фінансовою безпекою; визначення моделей управління фінансовою безпекою регіону; дослідження зарубіжного досвіду в кластерному аналізі; оцінювання фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу; прогнозування показника фінансової безпеки регіонів; розробка пропозицій та рекомендацій щодо управління фінансовою безпекою регіону.

Методи та засоби досліджень: постають роботи зарубіжних та відчизняних вчених, номативно- правові акти в данної сфери. В практичній частині застосовано метод кластерного аналізу.

Питанням фінансової безпеки, зокрема у регіональному аспекті, займалися такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як Карпінський Б. А. [16], Васенко В.К. [6], Барановський О.І. [2], Гринюк Н. А. [10], Яценко Н.М. [41], Медвідь М.М. [24], Полевик Г.М. [30], Єрмошенко М.М. [13], Третяк О.З. [36], Погосова М.Ю. [29], Кубах Т.Г. [20], Сухоруков А.І. [35], Шклярук С.Г. [40], Предборський В.А. [32], Смирнов С.М.[34].

Теоретична цінність полягає в аналізі сучасного стану безпеки регіону в економічній та фінансовій сфері; обґрунтуванні підходів до управління фінансовою безпекою регіону; характеристикою показників фінансової безпеки регіону; аналізі складових механізму управління фінансовою безпекою; розгляді моделей управління фінансовою безпекою; дослідженні зарубіжного досвіду в використанні кластерної стратегії в управлінні економічним розвитком .

Практична цінність дослідження полягає в оцінці фінансової безпеки регіонів, зокрема, в аналізі розвитку регіонів за допомогою кластерного аналізу; побудові кластерних карт та оцінці регіонів за окремими критеріями; дендрограми ієрархічної класифікації побудованої за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics; прогнозуванні валового регіонального продукту м.Київ виконаного за допомогою програмної платформи STATISTICA ; пропозиціях та рекомендаціях щодо управління фінансовою безпекою регіону.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (41 джерело), 1 додатку. Основний зміст викладений на 50 аркушах, містить 19 рисунків, 4 таблиць, 8 формул.

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ.

1.1. Аналіз сучасного стану безпеки регіону в економічній та фінансовій сфері

Для того щоб об'єктивно проаналізувати рівень економічної та фінансової безпеки регіону, потрібно детально розібрати, що в себе включають ці терміни.

Економічна безпека — це комплекс дієвих заходів офіційних державних органів, які забезпечують стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку.

Забезпечення економічної безпеки національної економіки повинна здійснювати комплексна система, яка має досить велику кількість напрямів. Для національної економіки України сформовано певний компонентний склад економічної безпеки (рис. 1.1)

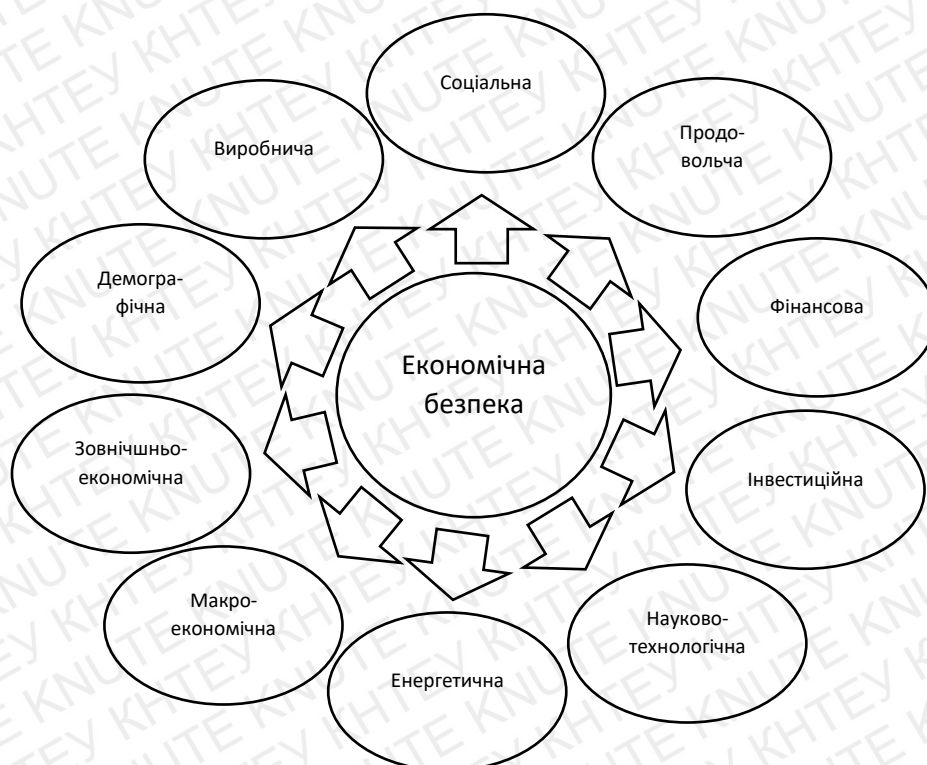

Рис.1.1 Компоненти економічної безпеки України

Високий рівень економічної безпеки регіону визначається такими напрямками:

1. Стан економіки, при якому йде стійке економічне зростання
2. Повноціне забезпечення економічних потреб
3. Державне регулювання національних ресурсів
4. Захист інтересів країни на національному і міжнародному рівні

Загрозою економічній безпеці вважаються – явища що негативно впливають на саму систему економічних відносин, процеси – при яких утискать ініереси держави, суспільства, особи.

Фінансова безпека — захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стале економічне зростання.

Основною метою фінансової безпеки регіону – гарантувати ефективне та стабільне функціонування на даний момент, забезпечити економіний ріст в майбутньому.

Цілями фінансової безпеки є:

1. Висока ефетивність фінансової діяльності
2. Досягнення стійкості та незалежності регіону
3. Досягнення високої ліквідності активів
4. Організація захисту ділової активності
5. Зберегти конфідеційною, важливу інформацію
6. Ефективна організація активів регіону

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

- рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

- характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;
- політичний клімат у країні;
- рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Стан фінансової безпеки країни залежить від забезпечення стійкого розвитку всіх її регіонів. Проблемою для стабільного функціонування регіону, може стати не готовність державного апарату загроз внутрішнього чи зовнішнього характеру.

До внутрішніх загроз фінансової безпеки регіонів віднесено:

- недосконалість фінансового законодавства;
- розбалансованість механізму поділу доходів бюджетів за рівнями;
- незбалансованість місцевих бюджетів;
- не дуже ефективна податкова системи, масове ухилення від сплати податків;
- малий рівень інвестиційної активності;
- криза неплатежів;
- високий рівень інфляції;
- зростання внутрішнього державного боргу;
- зростання тіньової економіки;
- нерозвиненість страхування підприємницьких та фінансових ризиків;
- слабкість фондового ринку;
- знецінення національної грошової одиниці;
- низький рівень отримання банківських кредитів підприємствами та населенням;
- низький рівень доходів населення;
- недостатній рівень золотовалютних резервів.

Зовнішні загрози фінансовій безпеці регіону описані на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Зовнішні загрози фінансової безпеки регіону

Зовнішні і внутрішні загрози фінансовій безпеці тісно взаємозалежні одна від одної і посилення дії однієї загрози може викликати ланцюжок реакцій, пов'язаних із посиленням чи послабленням дії інших загроз.

Висновок: при високому рівні фінансової безпеки сама система характеризується стабільністю та незалежністю, можливістю повноцінно забезпечити всі регіони ресурсами, високим рівнем соціально – економічного розвитку суспільства, можливістю передбачити та протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.

1.2 Обґрунтування підходів до управління фінансовою безпекою регіону

Основою складовою національної політики є система управління регіонами, впровадження реформ та впорядкування адміністративно-територіального устрою, цим повинні займатися органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Децентралізація є запорукою швидкого

розвитку, як окремої області так і всієї країни вцілому, оперативного вирішення проблем на різних рівнях та ефективного виконання поставлених цілей.

Система елементів фінансової безпеки наведена на рис. 1.3.

Рис 1.3. Система елементів фінансової безпеки

Фінансова безпека, як ситема управління соціально-економічним процесом має дві підсистеми: керуюча(суб'єкт управління) та керована (об'єкт управління).Кожна з цих систем повинана виконувати поставлені перед нею функції.

Принципи політики регіонального розвитку держави, що використовуються при розробці стратегії забезпечення фінансової безпеки на регіональному рівні:

- принцип програмування передбачає планування необхідних витрат Державного бюджету кожного року, що є запорукою забезпечення фінансової безпеки регіонів;
- принцип концентрації. У зв'язку з обмеженістю державних фінансових ресурсів при виконанні завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку, вони концентруються на географічно визначених територіях, установлюється ієрархічність пріоритетів відповідно до вказаних цілей, визначаються вимоги до економічної ефективності їх використання;
- принцип синхронізації дій підрозумує під собою синхронізацію здійснення головних реформ, що забезпечують фінансову безпеку регіонів, узгодження пріоритетів та дій центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- принцип поляризованого розвитку, на відміну від принципу вирівнювання, передбачає формування "опорних регіонів" (полісів, локомотивів зростання), в яких концентруються фінансові, адміністративно-управлінські, людські та інші ресурси з подальшим розповсюдженням інноваційної активності в інші регіони;
- принцип додатковості передбачає, що державна фінансова підтримка регіонального розвитку розглядається як кошти одночасного фінансування з Державного та місцевого бюджетів;
- принцип субсидіарності – принцип розподілу владних повноважень, за якими надання адміністративної послуги максимально наближується до її безпосереднього споживача із урахуванням повноти й належної якості цієї послуги шляхом концентрації матеріальних і фінансових засобів на відповідних територіальних рівнях управління;
- принцип збалансованого розвитку зумовлює диференційованість надання державної підтримки регіонам з урахуванням особливостей їх

потенціалу і відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством;

- принцип партнерства передбачає тісну співпрацю між центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, недержавними організаціями, суб'єктами господарювання в процесі реалізації, моніторингу та оцінювання фінансової безпеки регіонів;
- принцип єдності що передбачає забезпечення: суспільної єдності, економічної єдності, просторової єдності.

І окремо виділяються принципи своєчасності й адекватності, що дозволяють оптимізувати модель фінансової безпеки.

На даний момент розвиток окремого регіону відбувається завдяки фінансовим інструментам.

Фінансові інструменти регіону це його пасиви, активи та похідні фінансові інструменти. В свою чергу активи регіону на основні фонди та грошові засоби(бюджетна ситема регіону, грошові кошти громадян та підприємств регіону).

Отже за допомогою фінансової безпеки вирішується багато актуальних запитань, за допомогою її інструментів і піднімається рівень економіки спочатку на регіональному рівні, а потім і у всій державі.

Управління фінансовою безпекою

БЮДЖЕТНИЙ СЕКТОР

- Контроль над надходженням і діяльністю позабюджетних фондів
- Контроль над видаткам і виконанням місцевих бюджетів

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СЕКТОР

- Формування позитивного іміджу регіону як об'єкту інвестування
- Контроль над реалізацією інвестиційних проєктів
- Забезпечення інформаційної відкритості
- Залучення інвестицій у депресивні райони
- Залучення нових джерел фінансування

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ СЕКТОР

- Юридичний захист підприємств
- Кредитування на пільгових умовах
- Кредитування підприємців на пільгових умовах

УПРАВЛІННЯ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

- Контроль над всіма видами заборгованостей
- Посилення відповідальності та введення штрафних санкцій за невчасну видачу заробітної платні

ІННОВАЦІЙНИЙ СЕКТОР

- Фінансування наукових розробок
- Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків
- Фінансування експортних операцій

САМОУПРАВЛІННЯ

- Підвищення ролі місцевого самоврядування у фінансових питаннях
- Участь громадськості в контролі над фінансовою діяльністю

Рис.1.3. Схема управління фінансовою безпекою регіону

1.3 Характеристика показників фінансової безпеки регіону

Оцінювати фінансовий стан підприємств і організацію регіону, потрібно залежно від цілей дослідження, від цього і будуть залежати обрані показники та методи.

Головна особливість фінансів регіону як об'єкта дослідження може визначатися розумінням фінансових ресурсів регіону як суми ресурсів підприємств і організацій регіону та коштів територіальних централізованих фондів, а також зовнішніх бюджетних та інших ресурсів, що спрямовуються на розвиток (підтримку) господарського комплексу регіону.

Показники платоспроможності, ліквідності, оборотності, стійкості підприємства і характеризують стан фінансової безпеки в регіоні. Ці коефіцієнти регіон і впливають на їх динаміку дозволяють виявити наявність власних коштів підприємства і джерел їх формування для покриття кредитних зобов'язань в майбутньому періоді.

Загальний фінансовий стан господарського комплексу регіону, може визначатися за показниками:

Коефіцієнти платоспроможності:

1) коефіцієнт забезпеченості власними коштами - характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової стійкості. Рекомендоване значення - більше 1.

$$K_{звк} = BK - \frac{BA}{OA}$$

де BK - власний капітал ;BA - необоротні активи ; OA - оборотні активи (разом з розд. II (стор. 1200));

2) коефіцієнт відновлення платоспроможності (Квпл) - відображає наявність / відсутність у підприємства реальної можливості відновити свою платоспроможність протягом встановленого терміну:

$$K_{впл} = \frac{КПЛ + 6 / П (КПЛ - 2)}{2}$$

де КПЛ - коефіцієнт поточної ліквідності; П - період;

3) коефіцієнт втрати платоспроможності (Кут) - відображає наявність / відсутність у підприємства реальної можливості втратити свою платоспроможність протягом встановленого терміну:

$$K_{вп} = \frac{КПЛ + 3 / П (КПЛ - 2)}{2}$$

4) коефіцієнт автономії, або коефіцієнт концентрації власного капіталу (ККВК) - характеризує частку власників (власників) підприємства в загальній сумі коштів, що використовуються у фінансово-господарській діяльності. Чим вище коефіцієнт, тим підприємство більш стійко і незалежно від зовнішніх кредиторів:

$$K_{квк} = \frac{СК}{ВБ}$$

де СК-власний капітал; ВБ - валюта балансу;

5) коефіцієнт маневреності власного капіталу (КМВК) - показує, частину капіталу використовується для фінансування поточної діяльності (тобто вкладена в оборотні кошти), а яка - капіталізована:

$$K_{мвк} = \frac{ВОК}{ВК}$$

де ВОК - власні оборотні; ВК - власний капітал (стор. 1300).

Показники фінансової стійкості характеризують ступінь захищеності залученого капіталу. Вони складаються з коефіцієнта власності (незалежності) (Fr); коефіцієнта позикових коштів (FrI); коефіцієнта позикових і власних коштів (FrIp).

$$Fr = \frac{R_p}{R_f}$$

де R_p - власні кошти; R_f - основні засоби власності.

Коефіцієнт позикових коштів і коефіцієнт позикових і власних коштів розраховуються за аналогією, в знаменнику - основні засоби, в чисельнику відповідно позикові кошти і сума позикових і власних коштів

У країнах з розвинутою ринковою економікою встановлені граничні значення цих показників: $Fp > 0,7$; $FrI < 0,3$; $FrIp < 1$.

Показники ділової активності: загальний коефіцієнт оборотності ($Ftkq$); швидкість обороту; оборотність власних коштів.

$$Ftkq = \frac{Grp}{Cp}$$

де Grp - виручка від реалізації продукції; Cp - вартість майна (підсумок балансу).

Для характеристики ділової активності підприємства застосовується і ряд інших показників. У країнах з розвинутою ринковою економікою за найважливішими показниками ділової активності встановлюються нормативи в цілому і по галузях. Як правило, такі нормативи відображають середні фактичні значення цих коефіцієнтів. Так, в більшості країн існують такі нормативи:

- нормативом оборотності запасів є три оберти, тобто $120 Ftkq - 122$ днів;
- нормативом оборотності дебіторської заборгованості - 4,9, або приблизно 74 днів.

Середню вартість активів і пасивів за певний період розраховують як середню хронологічну по місячним даним; якщо в розпорядженні фінансового аналітика є лише річний баланс, то застосовується спрощений прийом: середня з сум даних на початок і кінець періоду. Показники оцінки рентабельності: майно підприємства; власні кошти; виробничі фонди; довгострокові і короткострокові фінансові вкладення; власні і довгострокові позикові кошти; норма балансового прибутку.

$$Rp = \frac{Pc}{A \times 100}$$

де Rp - рентабельність майна; Pc - чистий прибуток; A - середня вартість майна (активів).

Отже фінансова безпека залежить від багатьох показників, за допомогою яких і визначається стан безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ТА МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

2.1. Аналіз складових механізму управління фінансовою безпекою

В умовах посткризового розвитку економіки, нестабільності зовнішнього середовища і браку фінансових ресурсів одна з головних задач господарюючого суб'єкта - визначення оптимальної стратегії фінансування, що забезпечує максимальне зростання прибутку при мінімальних ризиках. На сьогоднішній день позикові кошти є головним ресурсом забезпечення коштами господарської діяльності підприємств, незалежно від їх форм власності. У зв'язку з цим виникає проблема фінансової безпеки підприємства. Звідси ключовими елементами фінансового менеджменту служать добре розвинена довгострокова фінансова політика, обгрунтоване управління інвестиційним портфелем, ефективний контроль за співвідношенням власного і позикового капіталу, за якими проводять оцінку фінансової стійкості і незалежності організації.

У загальному сенсі поняття «механізм» означає «систему, визначає порядок певного виду діяльності» та характеризує « послідовність станів і процесів, які складають будь які дії».

До складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства входять такі складові: система державного нормативноправового регулювання фінансової безпеки підприємства, ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління.

Загальні принципи забезпечення фінансової безпеки вказані на рис.2.1.

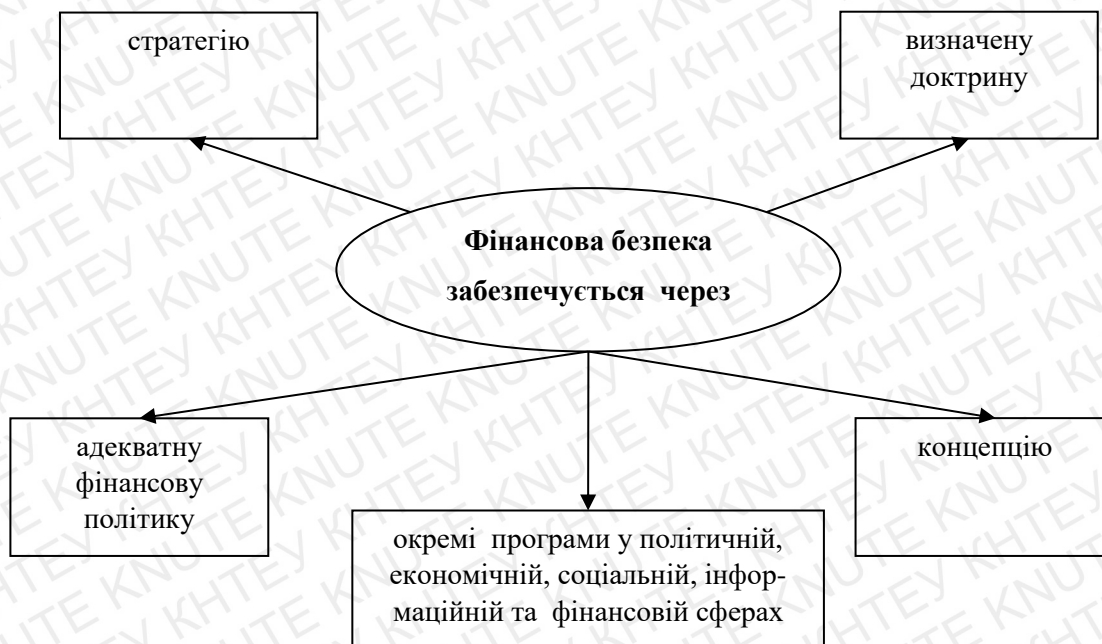

Рис.2.1 Забезпечення фінансової безпеки

Специфічні принципи складаються з наступних пунктів:

- забезпечення державного суверенітету;
- подолання фінансових суперечностей;
- демократизацію прийняття фінансових рішень;
- захист прав власності;
- свободу економічного вибору;
- забезпечення макрофінансової стабільності;
- динамічне зростання економіки;
- фінансова незалежність;
- забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів та державний контроль за їх використанням.

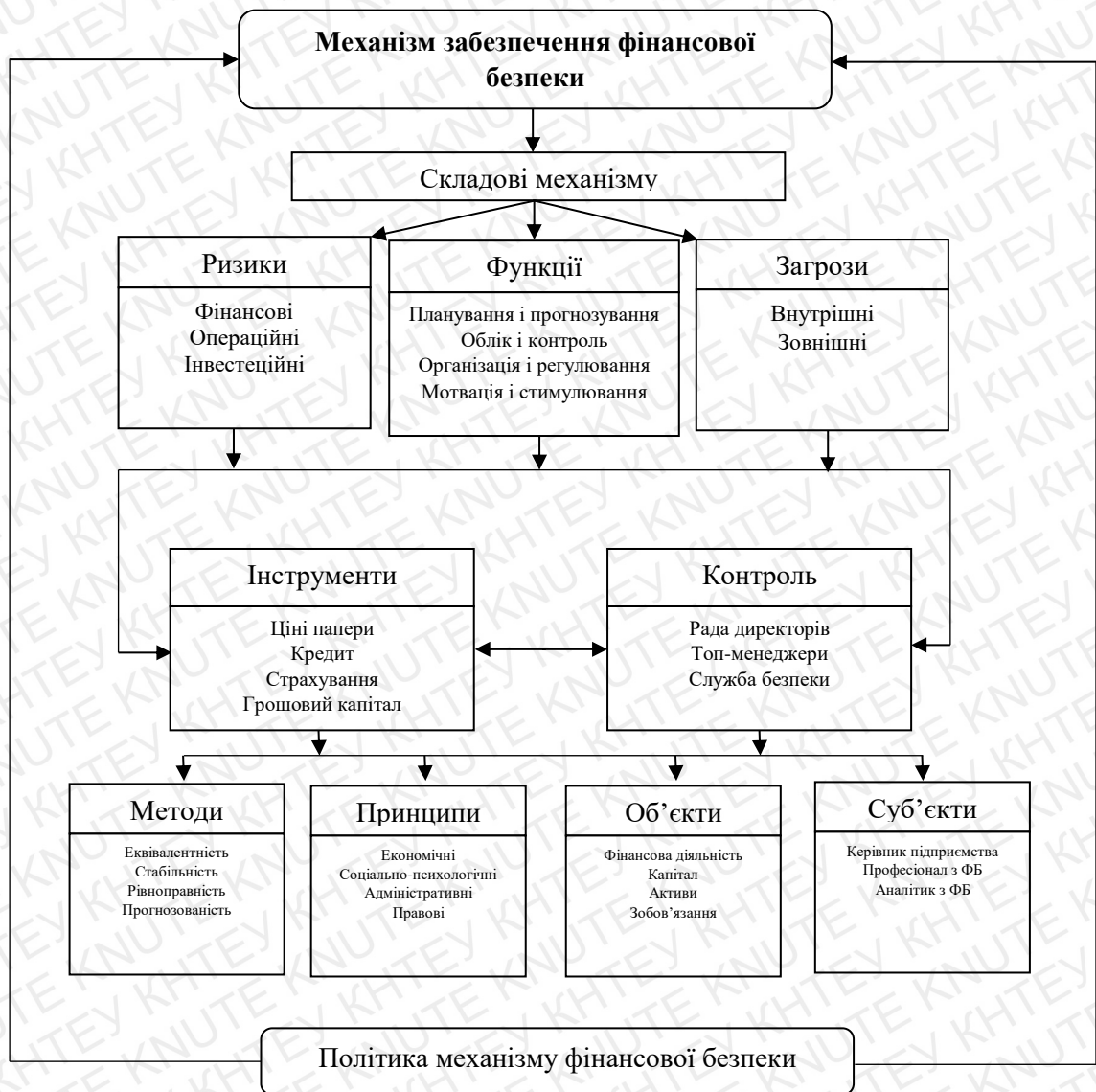

Рис.2.2. Механізм забезпечення фінансової безпеки

Виходячи із зазначених вимог, концепція управління фінансовою безпекою підприємства повинна містити наступну послідовність етапів: аналіз ризиків і загроз фінансової безпеки підприємства; розробку методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки підприємства; розробку стратегії управління фінансовою безпекою підприємства; розробку механізму управління фінансовою безпекою підприємства; оцінку ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства; коригування тактики і стратегії управління фінансовою безпекою відповідно до зміни умов (рис. 1).

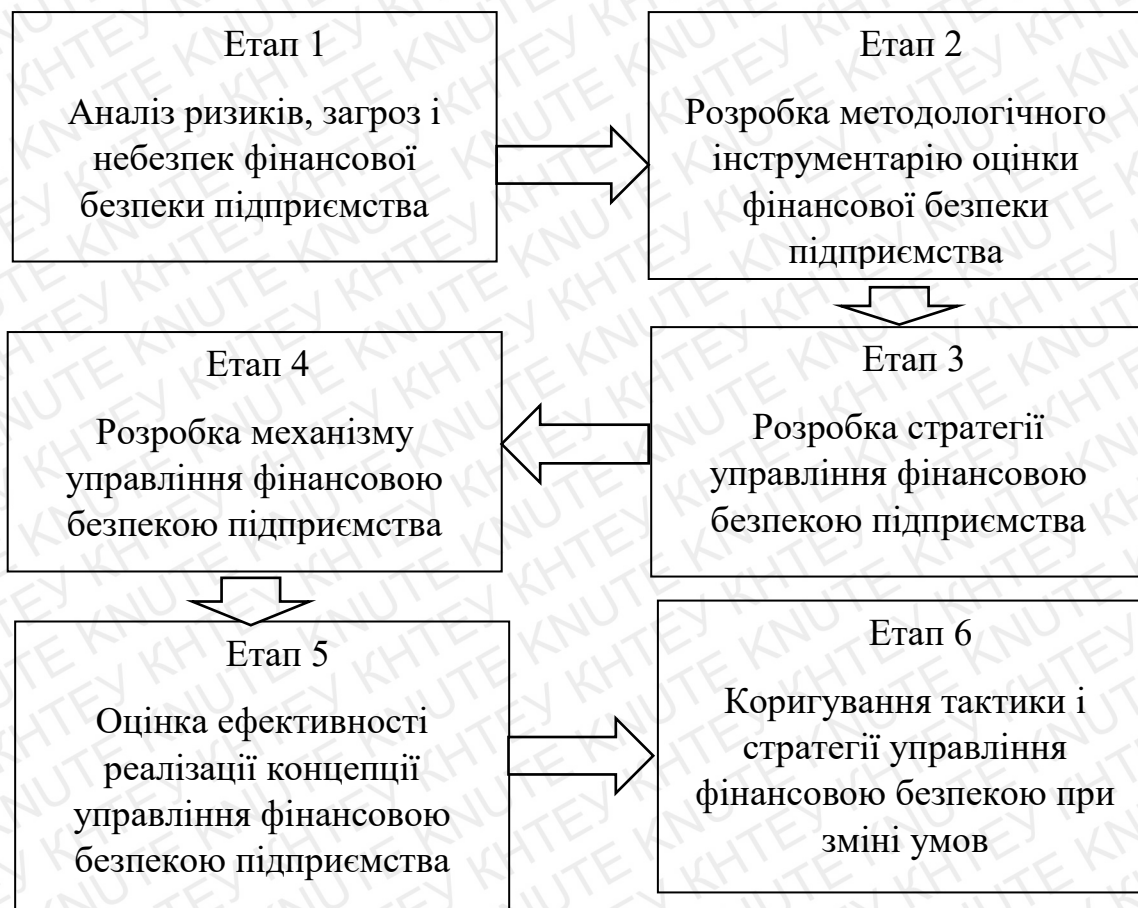

Рис.2.3 Етапи концепції управління фінансовою безпекою підприємства

Оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства має на меті зіставлення відповідності концепції сформульованим в ній цілям і задачам, а також оцінку ефективності реалізованої концепції управління фінансовою безпекою.

Таким чином, основним етапом формування концепції управління фінансовою безпекою підприємства є побудова ефективного механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який був би орієнтований на своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загроз і забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

2.2. Моделі управління фінансовою безпекою регіону

За словами В.М. Гейця, «розвиток є одним із компонентів безпеки; якщо економіка не розвивається, у неї різко скорочуються можливості виживання,

опірність та адаптація до внутрішніх та зовнішніх загроз», таким чином для того, щоб управління фінансовою безпекою регіону було ефективним потрібно створити таку модель регіонального розвитку, яка б враховувала всі аспекти фінансової безпеки.

Модель (концепція) регіонального розвитку – сукупність поглядів щодо шляхів вирішення соціально-економічних проблем, досягнення цілей і реалізації завдань розвитку регіону в перспективі [8].

Характеристику регіональних моделей розвитку визначають: економічні ресурси, регіональні особливості, характер економіки, рівень економічного розвитку, місце в країні та світі, організаційна та галузева структури господарства, роль економічних агентів, система державного регулювання економіки, відкритість економіки та ступінь залучення до світогосподарських зв'язків, використання іноземного капіталу. Відповідно до часових етапів розвитку розглядається динаміка цих характеристик. У моделях розвитку інтеграційних угруповань робиться наголос на меті й завданнях угруповань, організаційній структурі та ресурсах, ролі та місці у світовому господарстві, перспективах і проблемах, програмах розвитку.

Реалізація моделі регіональної політики повинна сприяти розвитку виробництва, підвищення рівня зайнятості населення, стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних напрямках місцевого господарського комплексу. В умовах наближення до європейських стандартів необхідним є комплексне вирішення проблем місцевих фінансів, що дозволить Україні гідно увійти у європейське співтовариство.

Фінансове забезпечення розвитку регіонів в сучасних умовах повинно характеризуватися наступними функціями, що вказані на рис.2.5. Детальніше розглянемо їх значення та сутність.

Пріоритетоутворююча — залежно від фінансового стану та поточної соціально-економічної ситуації визначаються пріоритети розвитку.

Ресурсна – перспективні та поточні плани розвитку регіонів базуються на конкретних фінансових ресурсах.

Координаційна – залежно від рівня фінансового забезпечення встановлюються співвідношення між окремими завданнями перспективних та поточних планів розвитку.

Коригувальна – зміна показників перспективних та поточних планів здійснюється залежно від фінансового стану.

При розробці моделей регіонального розвитку потрібно враховувати: економічними ресурсами, регіональними особливостями, характером економіки, рівнем економічного розвитку, місцем в країні і світі, організаційними і галузевими структурами економіки, роллю економічних агентів, системою державного регулювання економіки, відкритістю економіки і ступінь залученості в світові економічні відносини. і використання іноземного капіталу. У моделях інтеграційних груп підкреслюються мета і завдання груп, ресурси, організаційна структура, роль і місце в світовій економіці, перспективи та проблеми, програми розвитку.

Різні вчені й практики напрацювали велику кількість подібних моделей. Перелічимо коротко деякі з них.

Неокласична модель розвитку відстоює думку про те, що конвергенція регіонального розвитку і покращення ситуації у слаборозвинутих регіонах відбувається шляхом переміщення капіталу з високо розвинутих регіонів у слаборозвинуті (через сприятливіші інвестиційні можливості), а трудових ресурсів — з менш розвинутих у більш розвинуті (визначальним фактором є більша заробітна плата). У кінцевому випадку просторових переміщень мобільних факторів виробництва є конвергенції регіонів за рівнем продуктивності праці, ВРП на душу населення, рівнем доходності інвестицій. Разом з тим, подальші емпіричні дослідження за неокласичними моделями показали необов'язковість зближення рівнів розвитку територій та переміщення капіталу і робочої сили. Зокрема, А.Льош вказував на те, що процес конвергенції регіонального розвитку є досить повільним, результат за яким досягається протягом тривалого періоду часу [26].

Модель кумулятивної причинності (cumulative causation model) Ш. Мюрдаля, заснована на припущенні, що ринкові сили мають тенденцію збільшувати нерівність між регіонами однієї країни. Основним припущенням, яке несе в собі ця модель, було те, що потік факторів виробництва з регіонів з низькими темпами розвитку до аналогічних з високими завжди змінюватиме його початкову конкурентоспроможність. Важливою перевагою, що отримуватимуть регіони-лідери буде ефект від агломерації (саме цей ефект виявився доволі різким в нових зонах економічного зростання — кластерах і технопарках).

Прихильником теорії кумулятивної причинності є А.Хіршман [3], який доводить нерівномірність природи економічного розвитку та визначає стратегічні орієнтири регіональної політики залежно від стадії розвитку регіону. Так, на початковій стадії, регіону доцільно дотримуватись стратегії створення «полісів росту», які акумулюватимуть значний обсяг ресурсів та генеруватимуть максимальні доходи. Згодом позитивні впливи «полісів росту» регіону поширяться на слаборозвинуті регіони, оскільки вичерпають можливості високо розвинутих і таким чином регіональні асиметрії певною мірою скоротяться. У цьому напрямі положення теорії А.Хіршмана певною мірою суперечать теорії Г.Мюрдаля [30].

У свою чергу теорія Ф.Перру, Ж.-Р.Будвіля, як продовження теорії Г.Мюрдаля щодо полісів зростання у просторовому аспекті акцентує увагу на «пропульсивних» галузях, які є провідними та лідируючими у певному регіоні, що створюють нові товари та послуги. Такі галузі концентрують у собі чинники виробництва та ефективно їх використовують, чим зосереджують навколо себе суміжні підприємства, формуючи полюси економічного зростання. Окрім галузей економіки, полюсами зростання, за Ф.Перру, є населені пункти, території, які спеціалізуються на генеруванні інновацій.

Посткейнсіанська модель розвитку заснована на державному регулюванні міжрегіональних відмінностей шляхом стимулювання інвестицій і припливу приватного капіталу в слабо розвинені регіони. Для цього

використовуються такі інструменти регіональної економічної політики, як субсидії, кредити та податкові пільги [32].

Модель наздоганяючого розвитку базується на меркантилістській теорії (одержання прибутку за рахунок розвитку торгівлі) та передбачає насамперед стимулювання імпортозаміщення. Мета подолання відставання країни за економічним рівнем здійснюється за допомогою розвитку внутрішнього ринку. Суть цієї моделі полягає у протекціонізмі галузей національної економіки (сприяє розвитку імпортозаміщуючих галузей), що досить часто підкріплений державною монополією зовнішньої торгівлі (захищає вітчизняні товари від конкуренції з іноземними) і неконвертованістю національної валюти (перешкоджає вивозу національного капіталу, концентруючи його у внутрішніх капіталовкладеннях). Ця модель сприяє створенню багатогалузевої економіки, однак протекціонізм в остаточному підсумку знижує конкурентоздатність товарів на світовому ринку, що стає гальмом для подальшого розвитку й викликає необхідність застосування іншої моделі розвитку — експортоорієнтованої. Суть її в орієнтації створюваних галузей переважно на зовнішній ринок. Ця модель передбачає високу конкурентоспроможність товарів. Вона може сполучатися з активним залученням до експортного виробництва іноземного капіталу за допомогою створення сприятливого інвестиційного клімату (податкові пільги, політична та соціальна стабільність тощо).

Інноваційна модель розвитку – економічна модель розвитку, заснована на використанні високих технологій, що сприяють створенню конкурентоспроможної продукції, як правило, для зовнішнього ринку. Для цього використовується такий інструмент регіональної економічної політики, як створення центрів розвитку у вигляді вільних (спеціальних) економічних зон, технополісів, технопарків і т.п. В основу соціально-економічного розвитку економічно розвинених країн Заходу покладено саме інноваційну модель розвитку. Вона базується на інформаційному способі виробництва і відповідній йому господарській системі – "новій економіці". Головним

ресурсом останньої є творчі здібності людей, що формують інтелектуальний капітал. Для цього ресурсу не характерна традиційна вичерпність. Він забезпечує економічне зростання без пропорційного збільшення витрат сировинних ресурсів. Тому найбільш ефективними стають вкладення в самих працівників, у підвищення творчого потенціалу людської особистості, що фактично є невіддільним від особистого споживання. У такий спосіб формується саморегульований механізм, який дозволяє здійснювати інвестиції, що стимулюють економічне зростання за допомогою максимізації особистого споживання [39].

Однією з найголовніших моделей вважається комплексна модель оцінки і аналізу загроз фінансовій безпеці (Рис.2.2)

Рис 2.2 Комплексна модель оцінки і аналізу загроз фінансовій безпеці

Отже за рахунок різноманітності моделей фінансової безпеки, держава має змогу підібрати найоптимальнішу для кожного регіону, що призведе до зміцненню економіки.

2.3. Зарубіжний досвід використання кластерної стратегії в управлінні економічним розвитком

Кластер - об'єднання декількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями. Аналізу.

Суть кластеризації полягає в тому, що підбираються схожі елементи і об'єднуються в групи, для полегшеного аналізу. При застосуванні кластерного аналізу виділяються такі етапи:

1. Визначення вибірки об'єктів для кластеризації.
2. Вибір безлічі змінних, за якими будуть оцінюватися об'єкти у вибірці. При необхідності — нормалізація значень змінних.
3. Обчислення значень міри схожості між об'єктами.
4. Застосування методу кластерного аналізу для створення груп схожих об'єктів (кластерів).
5. Представлення результатів аналізу. Після отримання та аналізу результатів можливе корегування обраної метрики і методу кластеризації до отримання оптимального результату .
6. Інтерпретація отриманих результатів .

Аналізуючи сучасний стан розвитку та особливості функціонування галузей промисловості у таких країнах як США, Фінляндія, Данія, Норвегія та Швеція, слід відзначити, що більшість з них практично повністю кластеризовано. Класичним прикладом успішного кластеру в США є Кремнієва долина. Сьогодні тут зосереджена третина найбільших високотехнологічних компаній країни (понад 3 тисячі фірм переважно радіоелектронної промисловості, серед яких Intel, Apple, Google, Yahoo, eBay), багато з яких було створено починаючи ще з 1965 року. Ці компанії експортують продукцію більш, ніж на 11 млрд дол. США на рік, що становить 33 % обсягу експорту США [24].

Кластерна форма організації виробництва настільки поширилася, що стала визначати промислову політику багатьох розвинених країн світу

Спираючись на прориви в науково-технологічній сфері та інтелектуалізацію основних факторів виробництва, розвинені країни світу, які взяли на озброєння політику кластеризації своїх економік, змогли забезпечити приріст ВВП у діапазоні від 75 до 90 %.

Кластерна стратегія в тих чи інших країнах помітно розрізняється:

1. За масштабами: від значних стратегічних бюджетів (Північний РейнВестфалія, Шотландія) до фінансування окремих невеликих проектів (Франція);

2. За цілями та інструментами кластерної стратегії. В Лімбурзі (Нідерланди) і Тампере (Фінляндія) в значній мірі орієнтована на підтримку мережових взаємодій між учасниками кластеру, в Шотландії (володіє великими ресурсами) підтримка мереж також є одним із низки заходів економічної політики. Кластерна стратегія у Франції полягає в підтримці проектів, сфокусованих на розвиток специфічних секторів. В якості класичних або традиційно сформованих у світовій практиці інструментів стимулювання інноваційних підприємств, у тому числі й у рамках кластерних промислових систем, використовують [147, С. 40-42]:

- фінансування (субсидії, позики) до 50 % витрат на створення нової продукції і технологій (використовується у Франції, США та інших країнах);
- надання позик, у тому числі без виплати відсотків (Швеція);

- цільові дотації на НДР (практично у всіх розвинених країнах), створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику (Велика Британія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди);

- безоплатні позики до 50 % витрат на впровадження нововведень (Німеччина);

- зниження державних мит для індивідуальних винахідників (Австрія, Німеччина, США тощо);

- безкоштовне ведення діловодства за заявками індивідуальних винахідників, безкоштовні послуги патентних комітетів;

- звільнення від сплати мит (Нідерланди, Німеччина), а також надання будівель або інших складових інфраструктури, організація публічних заходів (ярмарки, торгові місії та ін.);

- забезпечення мереж, підтримка в розвитку бізнес-інкубаторів, підтримка в поліпшенні репутації кластера, забезпечення передачі інформації і транспортних зв'язків з іншими кластерами або географічними областями;

3. За формами реалізації:

- окрема кластеризація з чітко визначеною стратегією і виділеним бюджетом, яка охоплює ряд промислових секторів і різні аспекти розвитку кластерів;

- стратегія, яка сфокусована на деяких аспектах розвитку кластерів, таких як мережеві взаємодії серед бізнесу або між бізнесом і дослідницькими організаціями;

- стратегія, яка є елементом інших стратегій економічного розвитку (у Східній Швеції підтримка розвитку кластерів є одним з напрямів місцевої Угоди щодо регіонального розвитку, в Лімбурзі – це програма регіональної інноваційної стратегії, в Північному РейніВестфалії – один із заходів регіональної стратегії Мета-2);

- загальна мета в серії інших неузгоджених заходів, орієнтованих на конкретну галузь (в Арве Велі у Франції ініціюється розвиток металорізальної промисловості);

4. За ступенем втручання держави в процес кластеризації:

- ліберальна і контролююча кластеризація. У рамках ліберальної формування і розвиток кластерів ініціюється та регулюється ринком (США, Великобританія, Австралія та Канада), у рамках контролюючої – державою (Франція, Корея, Сінгапур, Японія, Швеція, Фінляндія, Словенія). Відсутність зацікавленості держави або ліберальна кластеризація, не є перешкодою для розвитку кластерів в окремих регіонах (Бельгія, Швейцарія, Данія, Італія). Так, в Німеччині землі Баварія, Баден-Вюртемберг і Північний Рейн-Вестфалія почали свої кластерні програми у 80-ті роки ХХ століття, задовго до появи

федеральних програм;

5. За роллю держави: М. Енрайт виділив чотири типи кластеризації:

- каталітична, коли уряд відіграє роль ефективного комунікатора відносин між суб'єктами формування кластера; - підтримуюча, за якої каталітична функція держави доповнюється заходами, спрямованими на розвиток інфраструктури, освіти і соціального середовища в регіонах локалізації кластерів;

- директивна, коли підтримуюча функція держави доповнюється програмами, які націлено на стимулювання і підтримку трансформації економічної структури регіонів на основі формування і розвитку кластерів;

- інтервенціоністська, за якої уряд, наряду з виконанням своєї директивної функції, бере на себе більшу частину відповідальності (приймає головні рішення) за подальший розвиток кластерів за допомогою трансферів, субсидій, обмежень і регулювань, а також здійснює активний контроль над фірмами, які формують спеціалізацію кластера. На практиці частіше реалізується каталітична і підтримуюча. Варіанти можливої кластеризації дозволяють сформувати різноманітні напрями стимулювання та підтримки процесів кластеризації економіки. У більшості країн державні органи влади відіграють важливу, якщо не основну, роль у підтримці кластерів. У той же час у Туреччині, Ісландії, Чехії, Словенії та Румунії немає втручання держави в процес формування кластерів;

6. За різноманітністю дій, завдань та послідовності їх виконання – зокрема, у країнах з низьким рівнем розвитку громадянського суспільства (Індія) процеси кластеризації починалися з упорядкування взаємин між приватним і громадським секторами і поширенням ідеї мережевої організації бізнесу; в країнах зі значною роллю громадських організацій в національній економіці (Італія, Іспанія, США тощо) – з підтримки урядовими організаціями кластерних ініціатив, розробки завдань громадських, приватних і підтримуючих інститутів в кластеризації економіки;

7. За масштабністю охоплення території – у країнах Західної Європи,

таких як Великобританія, Голландія, Данія, Ірландія, Фінляндія існує загальнонаціональна кластерна стратегія. У Франції, Німеччині, Італії та Іспанії кластерна стратегія розробляється переважно в рамках окремих регіонів, в США – на рівні окремих штатів.

Найбільшу кількість європейських кластерів сформовано в мобільній (Італія, Бельгія, Угорщина, Північна Німеччина) та медичних індустріях (вся Східна Європа) (рис.2.3).

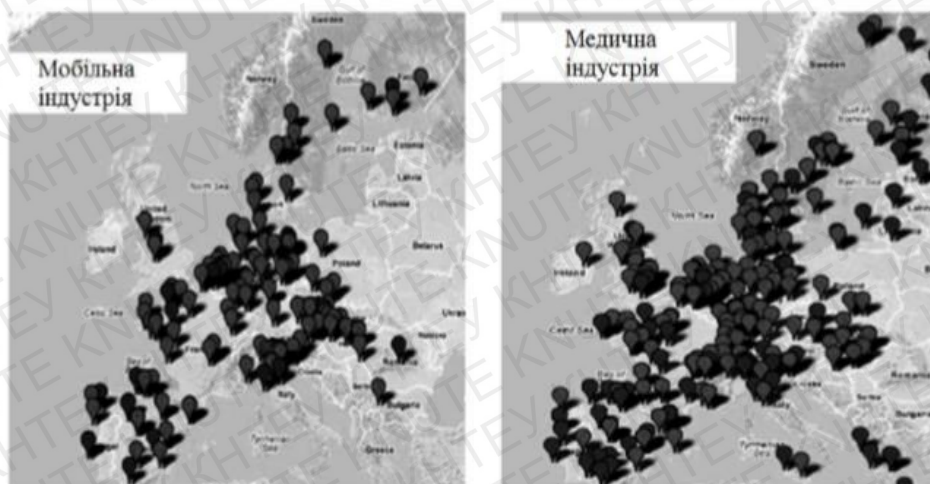

Рис. 2.3. Кластери мобільної та медичної індустрій в країнах-членах Є

Кластерні спеціалізації істотно розрізняються і за рівнем концентрації зайнятості в Європейських регіонах. Так, виробництва з відносно невеликою загальною чисельністю співробітників, таких як взуттєва або ж аерокосмічна промисловість, зосереджено в декількох кластерах, на які припадає більше, ніж 50 % від всієї європейської зайнятості в цій категорії (рис. 2.4). З іншого боку, кластери у будівництві або ж освіті, які мають набагато більшу абсолютну зайнятість – більш розсіяні по території Європи. У середньому, одна п'ята частина всіх робочих місць в межах одного кластеру розташовані в регіонах, які спеціалізуються на 2-ох видах виготовлення продукції, в порівнянні зі звичайним кластером Європейського регіону.

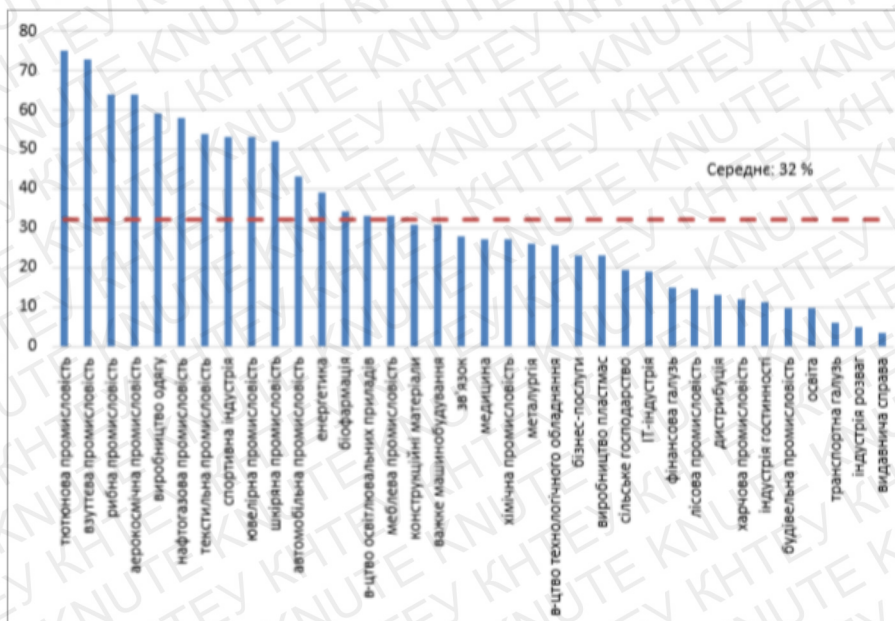

Рис. 2.4. Географічна концентрація зайнятості за спеціалізаціями

Отже, перевагами кластерної організації виробництва є такі: зміцнення співпраці між бізнесом, наукою і державою; зростання ефективності роботи компаній завдяки швидкому доступу до ресурсів; підвищення інвестиційної привабливості регіонів і країни в цілому, що обумовлено високим рівнем довіри інвесторів до розвинених мережевих структур (у порівнянні з окремими дрібними компаніями), а також наявністю гарантій і пільг інвесторам з боку держави у разі її участі в кластерних ініціативах. Додаткові грошові кошти призведуть до покращення економічних показників регіонів та як наслідок – до розвитку економіки країни в цілому.

РОЗДІЛ III ОЦІНКА ТА ПРОНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

3.1. Оцінювання фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу

Наявність загроз фінансовій безпеці стримують розвиток економіки регіонів, як наслідок, призводять до зростання соціальної напруженості. У зв'язку з цим для стабільного економічного розвитку регіонів та держави в цілому при формуванні бюджету та здійсненні регіональної політики необхідним є врахування стану фінансової безпеки кожного регіону.

Найважливішим апаратом дослідження фінансової безпеки регіонів України є методи економіко-математичного моделювання, які базуються на різних розділах математики, математичної статистики, а для комп'ютерного розв'язання економіко-математичних задач використовується обчислювальна техніка, пакети прикладних програм та інші суміжні дисципліни.

Для аналізу рівня фінансової безпеки регіонів України застосовується кластерний аналіз.

Для вирішення задачі групування в кластерному аналізі використовують наступні найпоширеніші методи: ієрархічний метод; метод k-середніх; нечітка кластеризація; графові алгоритми кластеризації; метод k-середніх.

В ієрархічному методі виділяються два основних типи: висхідні та низхідні алгоритми. Спадні алгоритми працюють за принципом «зверху-вниз»: на початку всі об'єкти поміщаються в один кластер, який потім розбивається на все більш дрібні кластери. Більш поширені висхідні алгоритми, які на початку роботи поміщають кожен об'єкт в окремий кластер, а потім об'єднують кластери у все більш крупні, поки всі об'єкти вибірки не будуть міститися в одному кластері. Таким чином будується система вкладених розбиттів. До недоліку ієрархічних алгоритмів можна віднести систему повного розбиття, яка може бути зайвою в контексті розв'язуваної задачі [19].

Найбільш популярним методом нечіткої кластеризації є алгоритм с-середніх (с-means). Він являє собою модифікацію методу k-середніх рис 3.2.

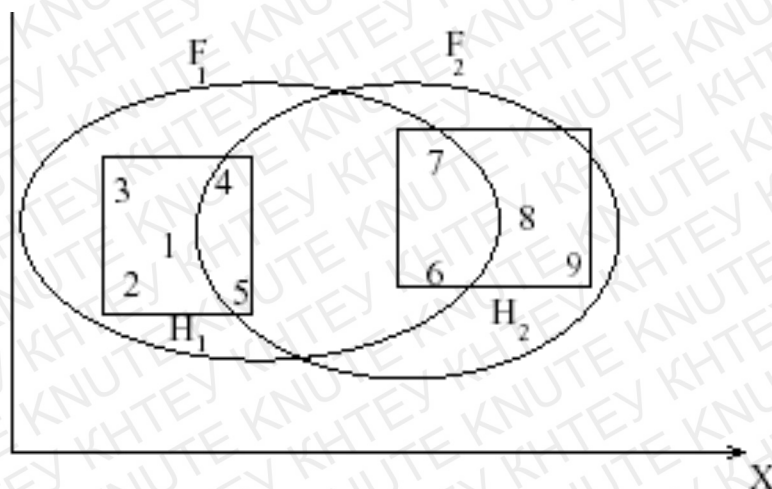

Рис.3.2 Алгоритм с-середніх

Суть графових алгоритмів кластеризації полягає в тому, що вибірка об'єктів представляється у вигляді графа $G=(V,E)$, вершинам якого відповідають об'єкти, а ребра мають вагу, рівну «відстані» між об'єктами. Перевагою графових алгоритмів кластеризації є наочність, відносна простота реалізації і можливість внесення різних удосконалень, заснованих на геометричних міркуваннях. Основними алгоритмами є алгоритм виділення зв'язкових компонент, алгоритм побудови мінімального покриття дерева й алгоритм пошарової кластеризації.

В роботі використано саме метод k-середніх (k-means). Цей метод будує задане число кластерів, розташованих якнайдалі один від одного. Робота алгоритму ділиться на кілька етапів [7]:

1. Випадково обираються k точки, які є початковими «центрами мас» кластерів.
2. Віднесення кожного об'єкту до кластеру з найближчим «центром мас».
3. Перерахування «центрів мас» кластерів згідно їх поточним складом.
4. Якщо критерій зупинки алгоритму не задоволений, повернутися до п.2.

В якості критерію зупинки роботи алгоритму зазвичай обирають мінімальну зміну середньоквадратичної помилки. Так само можливо зупинити роботу алгоритму, якщо на кроці 2 не було об'єктів, що перемістилися з кластера в кластер.

Аналізуючи економічний розвиток та розвиток видів економічної діяльності виконаєм дослідження структури валової доданої вартості (ВДВ) за видами економічно діяльності (рис. 3.1).

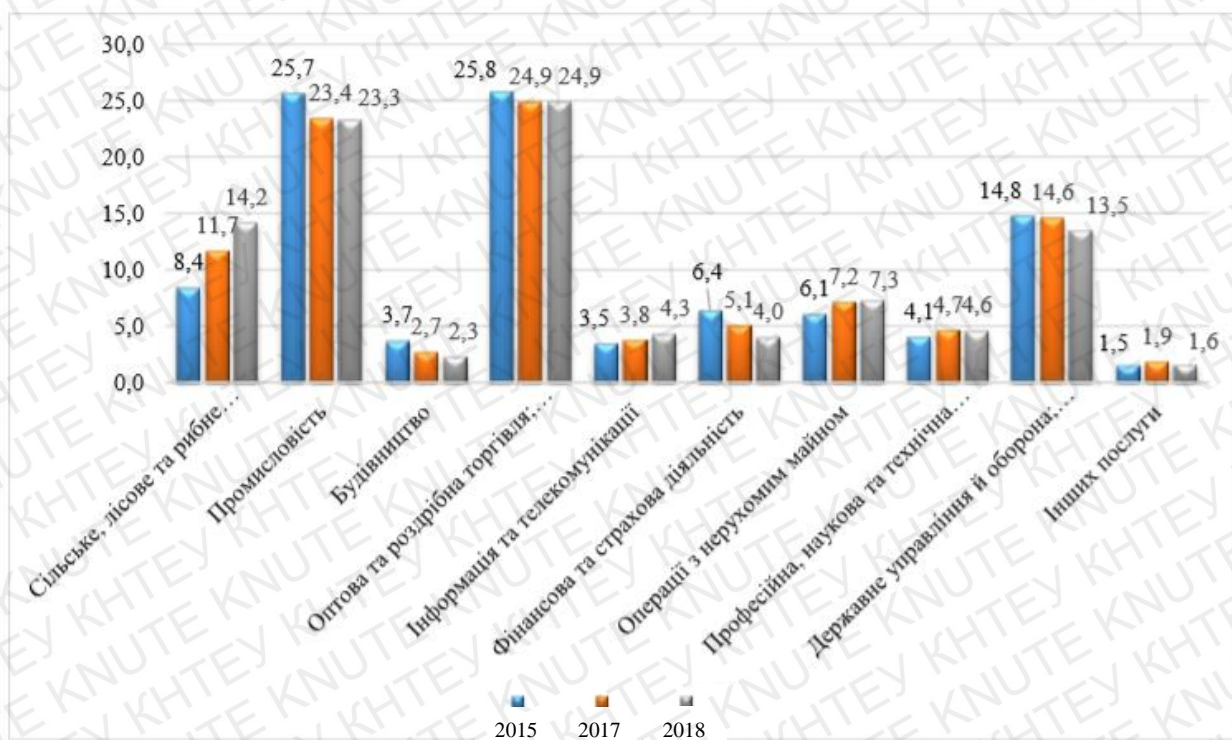

Рис. 3.1. Структура ВДВ за видами економічно діяльності, %

Станом на 2018 р. бачимо що найбільший ВДВ спостерігається в промисловій сфері та оптово - роздрібній торгівлі, на 3 та 4 місці знаходиться сільське господарство та державне управління й оборона.

За сучасними даними у 2018р. в Україні функціонують 55 кластерів (рис. 3.2) та формуються нові кластерні об'єднання у різних галузях та регіонах країни (ДОДАТОК А).

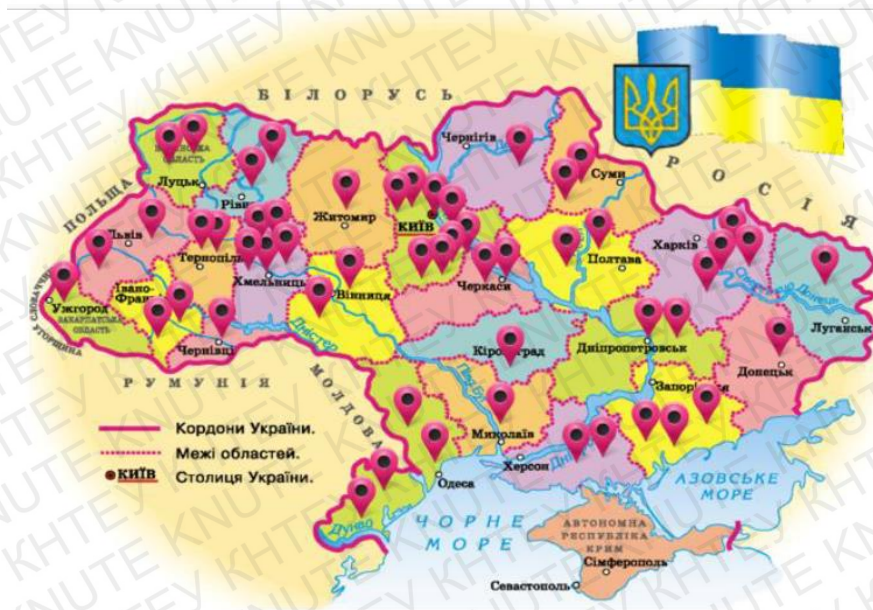

Рис.3.2 Картосхема діючих кластерних об'єднань України, 2019 рік

Розглянемо ці показники за допомогою кластерного аналізу засобами Microsoft Visual. На рис.3.3 зображено кластерну карту економіки України за обсягами реалізації за видами економічної діяльності, яка підтверджує вище зазначені данні. Ми бачимо, що найбільша сукупність груп спостерігається саме в промисловій та сільсько-господарській сферах.

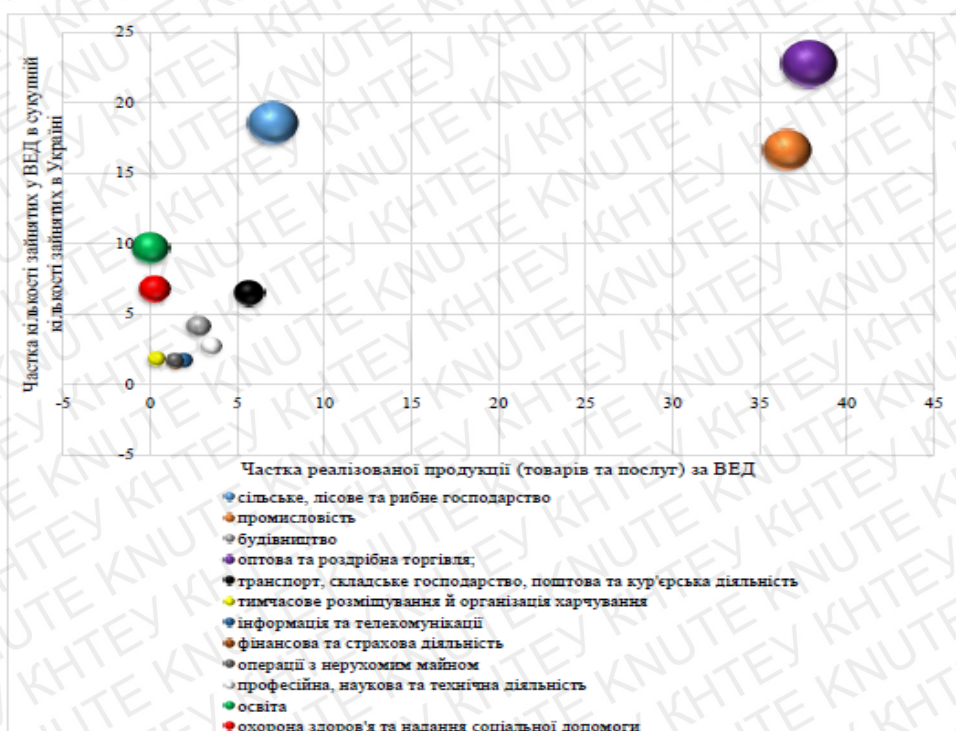

Рис. 3.3. Кластерна карта економіки України за обсягами реалізації за видами економічної діяльності 2019 р.

Проаналізуємо основні фінансові показники розвитку регіону за 2018 р.
наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Показники фінансового розвитку регіонів України за 2018 р.

	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одиницю населення, гривень	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення паростачним підсумком з початку інвестування, доларів США	Рівень виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів, відсотків до затверджених органами місцевого самоврядування річних показників	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів, відсотків до попереднього року	Обсяг податкових надходжень до місцевих бюджетів у розрахунку на одиницю населення, гривень	Темп зростання (зменшення) податкового боргу за податковими зобов'язаннями платників (без пені) до зведеного бюджету, відсотків до початку року	Рівень безробіття населення у віці 15 - 70 років (за методологією МОП), відсотків до економічно активного населення відповідного року	Індекс реальної заробітної плати, відсотків до попереднього року	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за грудень попереднього року
АР Крим	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вінницька	12134,2	1,31	151,1	103,9	120,0	1357,0	-88,7	-8,7	118,0	-1,7
Волинська	9760,9	0,60	348,5	100,5	118,5	1067,7	-82,0	-8,0	117,9	-1,0
Дніпропетровськ а	61545,9	1,55	2522,7	93,7	115,7	2671,0	-89,4	-6,5	112,0	-0,3
Донецька	1336,4	0,41	50,2	72,9	93,6	902,6	-84,2	-7,8	81,0	0,0
Житомирська	11666,6	1,43	286,0	98,4	118,6	1365,2	-73,1	-9,6	115,1	-2,1
Закарпатська	6920,8	0,69	325,8	94,9	113,6	923,4	-87,3	-7,9	114,2	-2,0
Запорізька	43357,5	1,99	640,1	98,5	111,3	2110,0	-49,7	-6,7	112,0	-3,7
Івано- Франківська	16513,5	0,84	466,2	96,2	111,8	1191,1	-82,0	-7,5	114,9	-1,5
Київська	22420,1	0,41	1124,0	106,8	112,3	2135,0	-85,0	-6,2	114,4	-0,1
Кіровоградська	12328,7	2,21	104,5	105,1	122,9	1513,6	-85,4	-8,4	115,3	-7,4
Луганська	2920,8	0,40	125,8	64,9	83,6	723,4	-77,3	-5,9	94,2	-1,0
Львівська	12558,7	0,40	648,1	94,3	115,6	1451,9	-78,8	-7,4	114,4	-3,8
Миколаївська	19049,6	2,65	221,2	100,4	122,4	1577,6	-58,5	-7,7	116,1	-4,8
Одеська	10354,8	0,41	684,5	99,6	112,4	1727,2	-117,5	-5,5	113,0	-1,0
Полтавська	43338,2	2,57	643,7	103,5	121,0	2283,2	-72,0	-8,3	115,5	-1,3
Рівненська	12630,2	1,10	257,1	101,9	113,1	1259,0	-78,8	-9,7	117,6	-0,2
Сумська	18016,2	1,65	326,8	100,6	119,0	1616,4	-91,5	-8,5	115,1	-8,6

Тернопільська	6347,7	0,70	60,1	99,3	117,7	971,3	-62,2	-9,7	117,3	-1,6
Харківська	21967,6	0,74	795,7	99,4	118,1	1953,0	-55,3	-6,8	114,2	-4,3
Херсонська	9310,5	1,59	227,1	103,2	117,0	1230,7	-97,7	-8,6	115,3	-3,6
Хмельницька	11743,9	0,82	158,8	102,3	117,2	1273,5	-97,7	-8,2	116,6	-2,2
Черкаська	22865,8	1,75	696,4	102,4	124,0	1575,1	-86,9	-8,7	116,0	-2,3
Чернівецька	4336,4	0,71	71,2	97,9	110,6	1022,6	-84,2	-7,8	118,0	0,0
Чернігівська	13003,7	1,00	98,0	89,8	119,4	1391,7	-171,9	-9,7	118,4	-3,6

Аналіз кластерів України було використано метод ієрархічної класифікації, та такі під методи:

1) метод одиночного зв'язку «принцип найближчого сусіда», суть метода полягає в порівнні сусідніх регіонів, за різними економічними показниками наведені в таблиці 3.1

2) Евклідова відстань - найкраще дозволяє об'єднати об'єкти в кулясті скупчення, що відповідає цілям дослідження. Крім того, ці скупчення є непересічними, що важливо для економічної інтерпретації подальших результатів.

Результати ієрархічної класифікації представлені в формі дендрограми, рис. 3.4.

Рухаючись від назв регіонів по діаграмі, було знижено поріг по відношенню до рішення про об'єднання двох чи більше об'єктів в один кластер. Біля назв областей можна побачити кількість кластерів обраних для дослідження, числа, що розташовані в горизонтально показують евклідову відстань.

Порівняння диспропорцій регіонів за методом кластерного аналізу дає можливість чітко визначити ефективність регіональної політики забезпечення фінансової безпеки. Важливою умовою в застосуванні кластерного аналізу для порівняння регіонів за станом їх фінансової безпеки є визначення кількості кластерів для групування регіонів за схожістю значень показників фінансової безпеки. З цією метою була побудована дендрограма за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics.

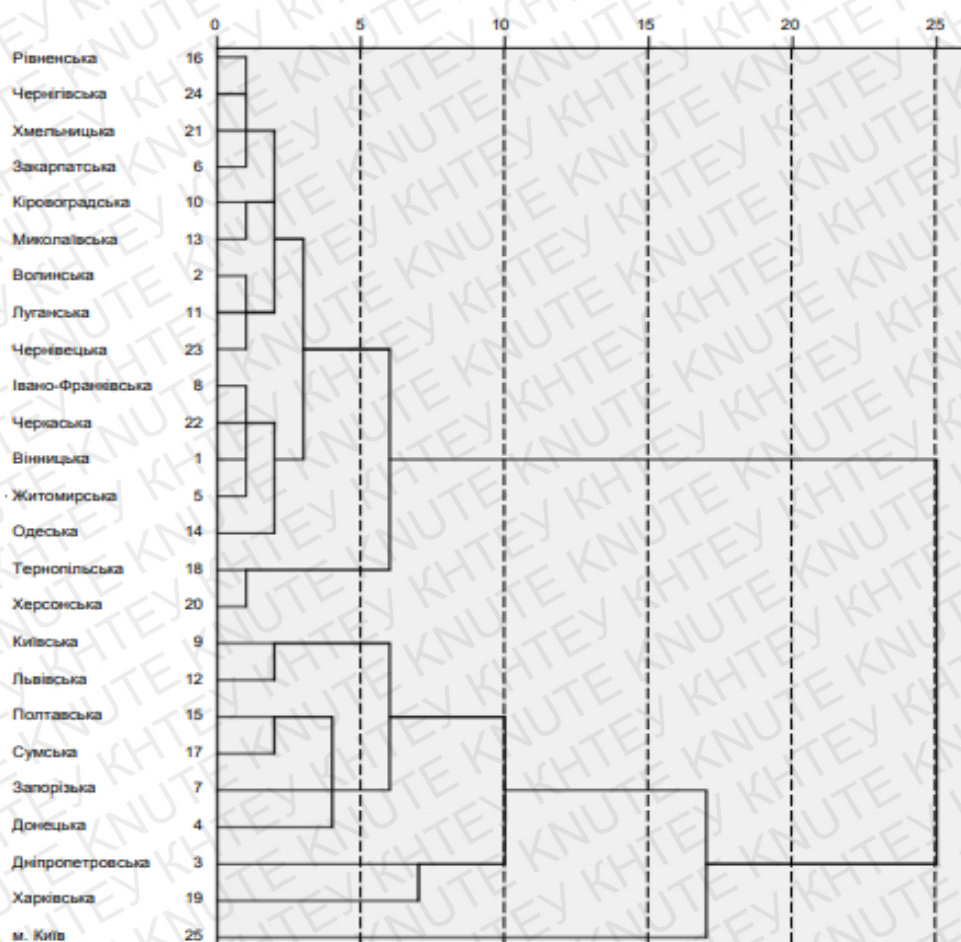

Рис.3.4. Дендрограма ієрархічної класифікації
Оцінка фінансової безпеки регіонів наведена в таблиці 3.2

Оцінка фінансової безпеки регіонів

Групи регіонів (кластери)	Області
1 (НВ)	м. Київ
2 (В)	Дніпропетровська, Харківська
3 (С)	Запорізька, Київська, Львівська, Полтавська, Сумська
4 (Н)	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Донецька

Отже визначивши рівень фінансової безпеки за допомогою кластерного аналізу, бачимо таку ситуацію:

1. До першу групу(з найвищим рівнем ФБ) входить тільки м. Київ.
2. Другий кластер (високий рівень ФБ) включає в себе Дніпропетровську та Харківську області.
3. До третього кластеру (середній рівень ФБ) відносяться Запорізька, Київська, Львівська, Полтавська, Сумська області.
4. В четвертому кластері (низький рівень ФБ) всі інші області України.

Висновок: проаналізувавши фінансову безпеку в регіонах за допомогою кластерного аналізу, можемо побачити, що рівень ФБ дуже низький в більшості областей України, виключення є м.Київ, Дніпропетровська та Харківська області.

3.2. Методичні підходи до прогнозування показника фінансової безпеки регіонів.

Прогнозування (економічне) - система наукових досліджень якісного та кількісного характеру, спрямованих на з'ясування тенденцій розвитку народного господарства або його частин (галузей, регіонів і т.п.) і пошук оптимальних шляхів досягнення цілей цього розвитку. Застосовується

зазвичай на попередній (предпланової) стадії розробки великих господарських рішень і сприяє виробленню концепції економічного розвитку (економічної стратегії) на перспективу. Воно відіграє певну роль і на стадії здійснення планів, в оцінці на тому чи іншому етапі стану справ, і в пошуку можливостей і напрямків додаткових керуючих впливів, призначених для ліквідації відхилень від наміченої траєкторії розвитку економічного об'єкта (системи).

Основні принципи прогнозування

Соціально-економічне прогнозування ґрунтується на ряді принципів. Розглянемо найважливіші з них.

Принцип системності прогнозування означає, що народне господарство розглядається, з одного боку як єдиний об'єкт, а з іншого - як сукупність відносно самостійних об'єктів або напрямків прогнозування. Системний підхід передбачає побудову прогнозів на основі системи методів і моделей, що характеризується певною субординацією і послідовністю, що дозволяє розробляти узгоджений і сумісний прогноз економічного розвитку по кожному об'єкту народного господарства. Однак, в умовах перехідної економіки побудувати цілісну систему моделей соціально-економічного прогнозування, дуже складно. У зв'язку з чим необхідна уніфікація блокових моделей, використання обчислювальних методів рішення, створення інформаційного банку даних.

Принцип єдності політики і економіки означає, що при розгляді питань розвитку економіки, складанні прогнозів і програм слід виходити із сукупності економічних інтересів усіх суб'єктів господарювання та в той же час по деяких напрямках прогнозування необхідно, в першу чергу, враховувати загальнодержавні питання (стійкість фінансової системи, забезпечення цілісності країни, її обороноздатності і т.д.).

Принцип наукової обґрунтованості означає, що в економічному прогнозуванні всіх рівнів необхідний всебічний облік вимог об'єктивних економічних та інших законів розвитку суспільства, використання наукового

інструментарію, досягнень вітчизняного і зарубіжного досвіду формування прогнозів.

Принцип адекватності (відповідності) прогнозу об'єктивним закономірностям характеризує не тільки процес виявлення, а й оцінку стійких тенденцій і взаємозв'язків у розвитку народного господарства і створення теоретичного аналога реальних економічних процесів з їх повною і точною імітацією.

Принцип варіантності прогнозування пов'язаний з можливістю розвитку народного господарства і його окремих ланок за різними траєкторіями, при різних взаємозв'язках і структурних співвідношеннях. Джерелами виникнення різних варіантів розвитку народного господарства служать можливі якісні зрушення в умовах відтворення при переході від екстенсивних методів його розширення до інтенсивності, при створенні нових умов господарювання.

Принцип цілеспрямованості передбачає активний характер прогнозування, оскільки зміст прогнозу не зводиться тільки до передбачення, а включає і цілі, які належить досягти в економіці шляхом активних дій органів державної влади та управління.

Об'єктом дослідження було обрано м.Київ, регіон з найвищим балом фінансової безпеки (оцінку фінансової безпеки регіонів було зроблено в зрозділі 3.1) та показником валового регіонального продукту.

Проведемо поглиблений аналіз та прогнозування в программі STATISTICA

ВРП визначає рівень економічного розвитку регіону. ВРП на душу населення не можна вважати точною характеристикою, так як на його значення має вплив галузева структура виробництва, якість випуску товарів [27].

Проводимо прогноз для м.Київ. Змінимо вихідний динамічний ряд розбивши його на дві однакові частини рис.3.8.

	1 Var1	2 Var2
1	23908	44953
2	25898	48453
3	27868	52104
4	29873	55582
5	31861	59154
6	33206	60717
7	34815	62169
8	35687	63778
9	36153	65406
10	36562	66470
11	37037	67469
12	37548	67534
13	39399	69663
14	41077	71309
15	42967	72003

Рис. 3.8. Вихідна таблиця для проведення тесту на наявність тенденції

Найперше визначасмо наявність тенденції в динамічному ряді представлено на рис.3.9.

T-критерий независимых выборок (Таблица данных1)											
Замечание: Переменные рассм. как независимые выборки											
Группа 1 и	Группа 2	Среднее	Среднее	t-знач.	ст. св.	p	N набл.	N набл.	Ст. откл.	Ст. откл.	F-отн.
Var1 vs.	Var2	Группа 1	Группа 2				Группа 1	Группа 2	Группа 1	Группа 2	Дисперсии
		34257,27	61784,27	-10,7167	28	0,000000	15	15	5493,494	8293,872	2,279383
											0,135208

Рис.3.9. Результати порівняння двох середніх на основі ряду ВРП для м.Київ

Так з отриманих даних бачимо, що існує тенденція середніх та тренд.

Проведемо згладжування даних ряду за допомогою ковзної середньої отримуємо графік згладжених рівнів рис.3.10.

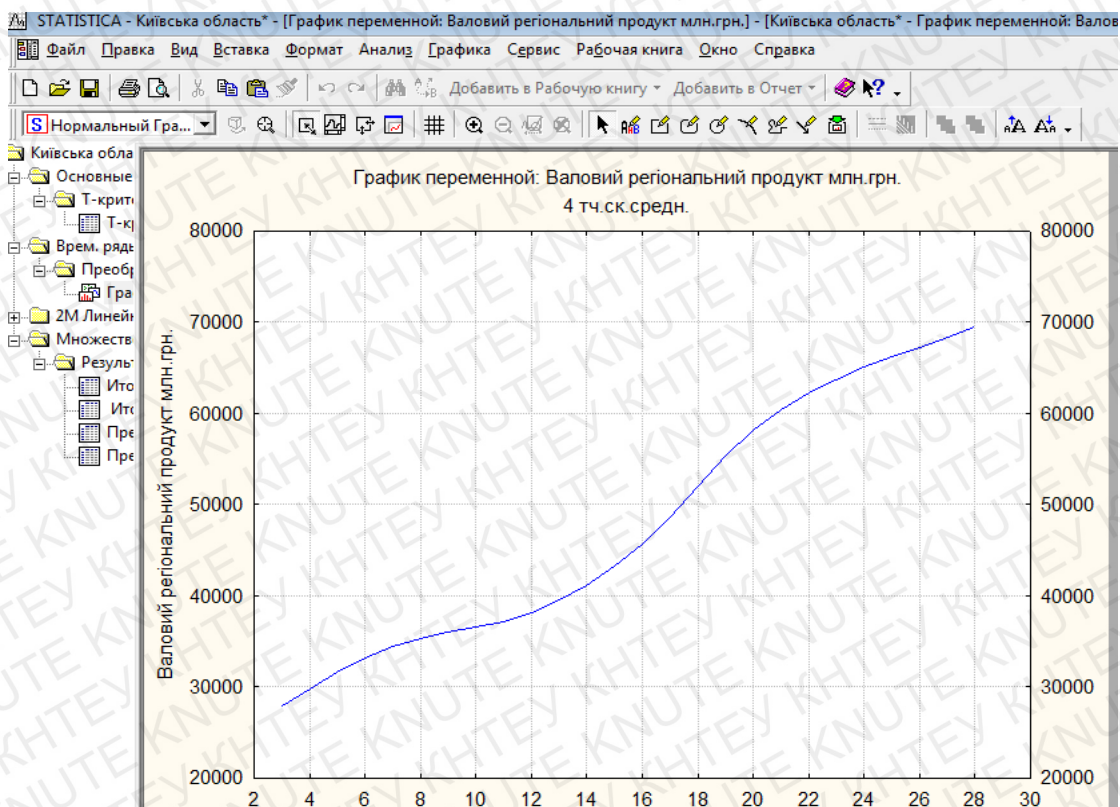

Рис.3.10. Згладжені рівні ВРП методом ковзної середньої

Динаміка фактичних та вирівняних значень ряду подана на рис. 3.11.

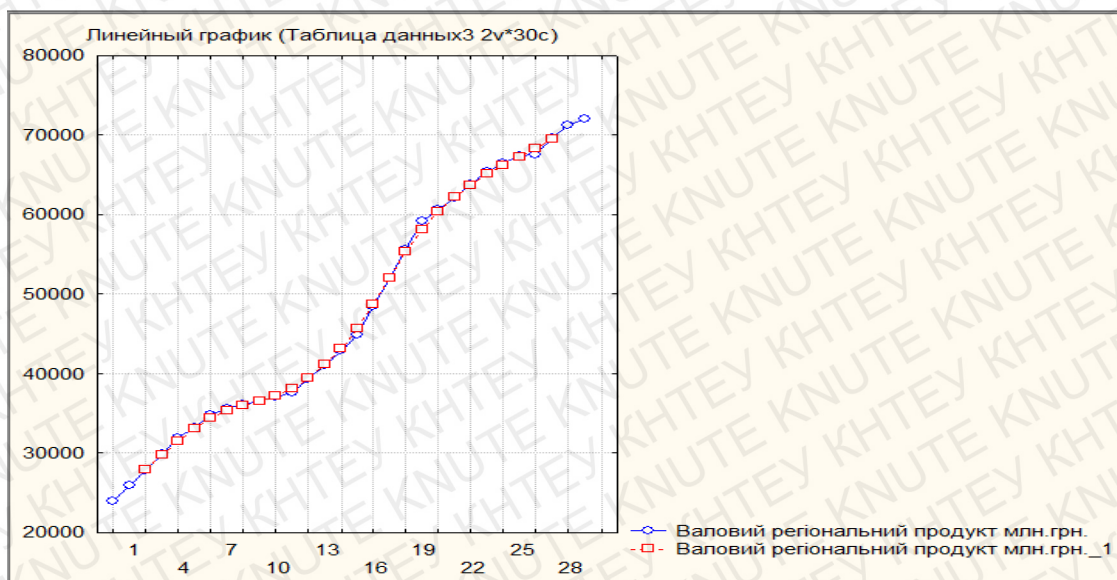

Рис.3.11. Фактичні та вирівняні значення ряду ВРП м.Київ

Наступним кроком в роботі є побудова поліноміального тренду, яка може здійснюватися двома способами:

- ✓ графічним способом за допомогою опції побудови графіків динамічного ряду;
- ✓ аналітичним вирівнюванням використовуючи засоби модуля «Множинної регресії».

Графік динаміки ряду ВРП для м.Київ подано нижче рис.3.12

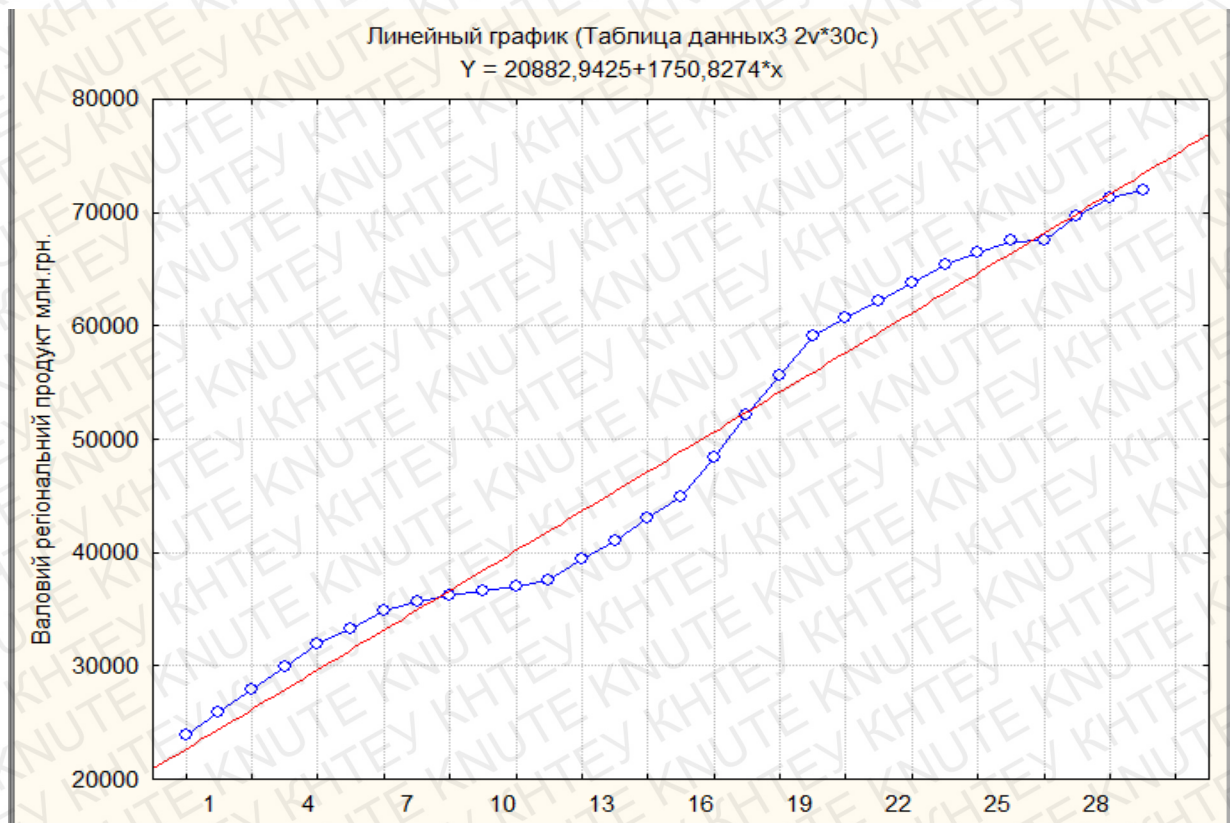

Рис.3.12. Динаміка ряду ВРП

З отриманих даних бачимо, що тренд є лінійним, також у верхній частині графіка сформовано рівняння лінійного тренду.

Використаємо спосіб аналітичного вирівнювання, що є більш точним, і який в процесі дослідження використаємо для прогнозу. В результаті проведених маніпуляцій отримуємо наступні результати побудови регресійної моделі рис.3.13.

Таким чином отримуємо коефіцієнт детермінації, що дорівнює 0,975. Оцінку загальної значимості регресії проводимо на основі критерія Фішера в даному випадку він дорівнює 1077,235.

Итоговые статистики; ЗП:Var1 (Таблица данных4)	
Статистика	Значение
Множест. R	0,987
Множест. R2	0,975
Скорр. R2	0,974
F(1,28)	1077,235
p	0,000
Стд. Ош. Оценки	2528,937

Рис.3.13. Показники адекватності динамічної моделі з фіктивною змінною t_1

Результати оцінювання регресійної динамічної моделі з фіктивною змінною t_1 подані нижче рис.3.14.

Итоги регрессии для зависимой переменной: Var1 (Таблица данных4)						
R= ,98725175 R2= ,97466602 Скорректир. R2= ,97376124						
F(1,28)=1077,2 p<0,0000 Станд. ошибка оценки: 2528,9						
N=30	БЕТА	Стд.Ош. БЕТА	B	Стд.Ош. B	t(28)	p-уров.
Св.член			20882,94	947,0180	22,05126	0,000000
t	0,987252	0,030080	1750,83	53,3443	32,82126	0,000000

Рис.3.14. Оцінювання регресійної динамічної моделі

В другому стовпці на рис.3.14. наведено β -коефіцієнти, в третьому стовпці вказана середня похибка, яка дорівнює 0,030080.

На основі отриманих результатів маємо наступні прогнози досліджуваного показника рис.3.15.

Предск.значения для (Таблица данных4) перемен.: Var1			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	1750,827	31,00000	54275,65
Св.член			20882,94
Предсказ.			75158,59
-95,0%ДП			73218,71
+95,0%ДП			77098,47

Рис.3.15. Точковий прогноз ВРП м.Київ на 01.07.2020.

Рівень ВРП в м.Київ на 01.07.2020 буде знаходитись в межах $73218,71 < 75158,59 < 77098,47$. Прогноз ВРП на 01 жовтня 2020 р. подано на рис.3.16.

Предск.значения для (Таблица данных4) перемен.: Var1			
Переменная	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	1750,827	32,00000	56026,48
Св.член			20882,94
Предсказ.			76909,42
-95,0%ДП			74873,44
+95,0%ДП			78945,40

Рис.3.16. Точковий прогноз ВРП Київської області на 01.10.2020.

Валовий регіональний продукт на 01.01.2021 для м.Київ вказано на рис.3.17

Переменная	Предск. значения для (ки3) перемен.: Var1		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	1750,827	33,00000	57777,30
Св.член			20882,94
Предсказ.			78660,25
-95,0%ДП			76526,90
+95,0%ДП			80793,59

Рис. 3.17. Точковый прогноз ВРП м.Київ на 01.01.2021.

Прогноз валового регіонального продукту на 1 квітня 2021 року вказано нижче на рис.3.18.

Переменная	Предск. значения для (ки3) перемен.: Var1		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
t	1750,827	34,00000	59528,13
Св.член			20882,94
Предсказ.			80411,07
-95,0%ДП			78179,25
+95,0%ДП			82642,89

Рис.3.18. Точковый прогноз ВРП м.Київ на 01.01.2021

Таким чином загальний квартальний прогноз для м.Київ подано в табл.3.3.

Прогноз ВРП для м.Київ

Дата	Прогоноз по лінійному тренду (млн.грн)	Нижня довірча границя (млн.грн)	Верхня довірча границя (млн.грн)
01.07.2020	75158,59	73218,71	77098,47
01.10.2020	76909,42	74873,44	78945,40
01.01.2021	78660,25	76526,9	80793,59
01.04.2021	80411,07	78179,25	82642,89

3.3 Пропозиції та рекомендації щодо управління фінансовою безпекою регіону

Одним з перспективних напрямів зміцнення фінансової стійкості і забезпечення фінансової безпеки може розглядатися формування інституту інвестиційного консалтингу. У рамках даного інституту в регіоні інвестиційні радники надаватимуть консалтингову підтримку інвесторам щодо вибору найбільш підходящої для них інвестиційної стратегії. Зауважимо, що створення інституту інвестиційного консалтингу є одним з кращих способів просування фінансових послуг населенню, оскільки підвищує якість інвестиційних послуг і дає реальну можливість для здійснення такої діяльності невеликими регіональними компаніями, які в більшості випадків користуються довірою населення, що проживає в цьому регіоні.

Активізація фінансового ринку може забезпечуватися залученням в нього населення. Зауважимо, що участь населення на фінансовому ринку є одним з ознак не тільки підвищення рівня життя в країні, а й показником певної зрілості фінансового ринку і розвиненість фінансової системи і її

елементів, що забезпечують трансформацію особистих заощаджень в необхідні економіці інвестиції.

Недостатня ступінь залученості населення до фінансової сфери частково пояснюється низьким рівнем інформованості і довіри до фінансових інструментів. Це призводить до того, що заощадження громадян здійснюються переважно у вигляді вкладень в іноземну валюту або на короткострокові депозити банків

У зв'язку з цим для зміни інвестиційного поведінки населення і залучення заощаджень громадян на фінансовий ринок представляється доцільним визначення цільової аудиторії з метою проведення заходів, спрямованих на залучення населення на фінансовий ринок, а також розробка методичних рекомендацій щодо проведення заходів для кожної з цільових груп; проведення аналізу з метою виявлення причин відсутності довіри широких верств населення до інструментів фінансових ринків; підготовка і реалізація заходів, спрямованих на широке інформування громадян про їхні права та можливості на фінансових ринках для інвестування особистих заощаджень.

Для забезпечення залучення інвестиційних ресурсів в довгострокові проекти з розвитку транспортної, енергетичної, житлово-комунального та соціальної інфраструктури, які реалізуються в форматі державно-приватного партнерства, можливо передбачити заходи, спрямовані на стимулювання інвестування в інфраструктурні облігації. Виконання зобов'язань за такими облігаціями може забезпечуватися активами, створюваними в рамках проекту, а також постійними платежами за користування інфраструктурними об'єктами.

Найважливішим фактором для прийняття і реалізації рішень зі стратегічних напрямків підвищення фінансової стійкості і забезпечення фінансової безпеки є інвестиційні можливості. Відповідно пріоритетними напрямками діяльності в цій сфері можна розглядати:

- залучення необхідного і достатнього обсягу інвестицій, їх ефективне використання в економіці, що є життєво необхідним для її модернізації та перекладу на інноваційний тип розвитку;
- розширення потенційних джерел для інвестицій;
- формування умов, що стимулюють перетворення накопичень в інвестиції;
- застосування для раціонального використання бюджетних коштів системи цільових програм різного рівня (регіональних, муніципальних), в тому числі з використанням іноземних і приватних вітчизняних інвестиційних ресурсів;
- розвиток попиту, його зростання і орієнтація на споживані економічні блага, які спочатку задовольняють першочергові потреби, а потім на більш досконалі, властиві ринкам розвинених країн;
- формування за допомогою державної регіональної інвестиційної політики на основі місцевих ініціатив механізмів залучення інвестицій, перш за все в сферу пріоритетних галузей регіональної економіки, з урахуванням всього комплексу місцевих умов;
- створення конкурентного середовища у всіх сферах пріоритетних галузей економіки, без якої монополізм буде перешкоджати структурних зрушень;
- надання допомоги в активізації інвестиційної активності господарюючих суб'єктів;
- розробку механізмів обліку соціальних інтересів та адаптування під них інвестиційних програм. Одна з головних проблем в

Щодо цього - це переорієнтація соціальної активності на мікрорівні з цілей виживання і споживання на цілі розвитку, що вимагає, перш за все, реалізму в діях самої держави;

- максимальне врахування приватного інтересу та усунення того, що перешкоджає господарюючим суб'єктам, організаціям і населенню в їх економічній і інвестиційній активності;

- зниження загальної невизначеності, встановлення «діапазонів передбачуваності» для учасників економічної діяльності

Дані пріоритети дозволяють позиціонувати наступним стратегічні установки в забезпеченні інвестиційної безпеки регіону:

- розвиток фінансової інфраструктури;
- формування інфраструктури підтримки підприємств пріоритетних галузей економіки;
- модернізація існуючого держкордону і створення нової транспортної і комунікаційної інфраструктури;
- вдосконалення наявних і створення нової інфраструктури підприємств пріоритетних галузей економіки;
- збереження і підтримання існуючого виробничого потенціалу на початковому етапі і подальша модернізація та технічне переозброєння фондопродуцуючих галузей для підприємств пріоритетних галузей економіки;
- розвиток виробництв пріоритетних галузей економіки, що мають міжрегіональне значення і експортну спрямованість;
- підтримка розвитку фермерського бізнесу і малого підприємництва.

В умовах високого рівня експортної спрямованості економіки цей податок суттєво загострив податкові та бюджетні проблеми. Досі залишається неефективною система адміністрування ПДВ, яка дозволяє накопичувати значні обсяги податкового боргу, а також створює можливості для безпідставного відшкодування цього податку з бюджету.

Таким чином реформування бюджетної системи передбачає наступні заходи ефективного управління фінансовою безпекою регіонів:

- переведення значної частини місцевих бюджетів на засади самофінансування та ліквідувати штучну дотаційність.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути запровадження податку на нерухомість та повною мірою використання потенціалу податку на землю та інших ресурсів.

- вдосконалення практики розподілу податку з фізичних осіб між місцевими бюджетами;
- реформування податкової системи, а саме розгляд питання податку на додану вартість;
- проведення бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування та координації дій, підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, які використовуються в бюджетному плануванні;
- підвищення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності, орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);
- зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки.

Зауважимо, що для оцінки рівня фінансової безпеки регіону доцільно скласти попередній реєстр (паспорт) об'єктів фінансової безпеки; проводити збір інформації для оцінки критичної ситуації за основними сферами розвитку регіону; методом експертної оцінки оцінювати рівень загроз фінансової безпеки регіону; методом експертної оцінки оцінювати рівень загроз фінансової безпеки регіону; проводити аналіз причин і наслідків реалізації загроз для об'єктів, знаходяться в найбільш загрозливому стані; на підставі отриманих даних ранжувати території області за рівнем загроз фінансової безпеки і по їх впливу на фінансову безпеку регіону; розробляти програмно-цільові заходи, спрямовані на локалізацію та нейтралізацію впливу чинників дестабілізації і загроз фінансової безпеки.

Вище викладене дозволить забезпечити збільшення доходів регіонального бюджету, знизити рівень безробіття, створити прийнятні умови життя і розвитку населення, підвищити соціальну захищеність, забезпечити

відновлення економічного зростання промислового виробництва, сільського господарства і науково-технічного потенціалу регіону.

ВИСНОВОК

В науковій роботі було визначено сутність самого терміну економічної безпеки, основні підходи до управління фінансовою безпекою та запропоновано заходи для покращення фінансової безпеки. Висновком дослідження полягає в наступному:

1. Доведено, що фінансова безпека є невід'ємним елементом економічної політики держави. А значення регіону, як структурної одиниці країни, є як ніколи важливим, адже саме від стабільності в регіонах залежить загальний фінансовий стан всієї країни.

2. Проаналізовано сучасний стан фінансової безпеки регіону, яка являє собою складне інтегроване поняття, що включає в себе поняття фінансової безпеки окремого суб'єкта господарської діяльності, установи та населення, які мають особисті фінансово-економічні інтереси та цілі, пов'язані з власним відтворенням і підвищенням добробуту.

3. Встановлено, що фінансова безпека регіону забезпечується гармонічним узгодженням інтересів держави, регіону та населення, а також характеризується забезпеченістю підприємств даного регіону достатнім обсягом фінансових ресурсів.

4. Обґрунтовано поняття «управління фінансовою безпекою регіону, що являється специфічним видом діяльності.

5. Охарактеризовано складові механізму управління фінансовою безпекою регіону.

6. Досліджено основні моделі управління фінансовою безпекою та підтверджено, що моделі регіонального розвитку на сьогодні є дуже актуальними. Адже реалізація моделі регіональної політики сприяє розвитку виробництва, підвищенню рівня зайнятості населення, стимулюванню інвестиційної діяльності у пріоритетних напрямках місцевого господарського комплексу.

7. Проаналізовано зарубіжний досвід в використанні кластерної стратегії в управлінні економічним розвитком.

8. Оцінено рівень фінансової безпеки регіонів за допомогою кластерного аналізу, який передбачає автоматичне розбиття множини об'єктів на групи, так звані кластерами, в залежності від їх подібності

9. Для дослідження групування суб'єктів ринку за видами економічної діяльності побудовано кластерну карту.

10. Побудовано дендрограму в програмі SSPS, що показує результати ієрархічної класифікації.

11. Визначено, що кращими за станом фінансової безпеки є такі регіони: м.Київ, Дніпропетровська та Харківська області.

12. Здійснено прогноз валового регіонального продукту м.Київ за допомогою програмного пакету STATISTICA на основі аналізу часових рядів.

13. Встановлено, що ефективна система управління має здійснювати діяльність в таких напрямках: контроль над видатками і виконанням місцевих бюджетів; формування позитивного іміджу регіону як об'єкту фінансування; залучення інвестицій у депресивні райони; поліпшення підприємницького клімату; підвищення ролі місцевого самоврядування у фінансових питаннях; фінансування наукових розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О.І. Визначення показників фінансової безпеки // Економіка. Фінанси. Право. – 1998. – № 8. – С.14- 16.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека. – К.: Фенікс, 1999. – 338с. (38,7 д. а.) (рецензія – Стратегічна панорама. – 2000. - № 1-2. – С.243-244).
4. Біла С. О. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С. О. Білої.– К.:НІСД, 2011. – 88 с.
5. Бондарчук Т.Г. Обґрунтування стратегії управління фінансами місцевого самоврядування// Актуальні проблеми економіки.-2006.-№11.- С.63-72.
6. Васенко В.К. Фінансова безпека держави: навч. посіб. /В.К. Васенко – Суми: Видавництво «Ярославна», 2013. – 234с.
7. Воронцов К.В. Алгоритмы кластеризации и многомерного шкалирования/ Курс лекций. МГУ, 2007.
8. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / За ред. О.Г. Білоруса. – К.: КНЕУ, 2001. – 733с.
9. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. М: ГУ - ВШЭ, 2001, 2003. Глава 1. - Региональная экономика как наука.с.13-36.
10. Гринюк, Н. А. Фінансова безпека України: макроекономічний аспект управління [Текст] / Н. А. Гринюк // Проблеми науки, 2009. – № 10. – С. 22–228.
11. Державний комітет статистики України: Офіційний веб-сайт //Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Дмитренко, Е. Фінансова безпека держави потребує нормативно-правового врегулювання/ Е. Дмитренко // Віче. – 2003. – № 10. – С. 53–55.

13. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави / М.М. Єрмошенко. - К.: Експерт, 2001 - 350 с.
14. Журавель В. В. Регіональна економіка: Підручник / В. В. Журавель, О. В. Поспелов, Г. П. Реқун, В. Б. Родченко; Харк. нац. акад. міськ.госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 271 с.
15. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»// Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.gdo.kiev.ua/files>
16. Карпінський Б. А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б. А. Карпінський // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів, 2008. – Вип. 18.2. – С. 131-145.
17. Карпінський Б.А., Залуцька Н.С. Стратегіологія розвитку регіону: формування та механізми// Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: Матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції, 31 жовтня 2007 року. У 2-х томах. – Т. 1. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 335-337.
18. Коваленко М.А. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізм реалізації : монографія / І.І. Нагорна, Б.В. Сіленков ; за общ. ред. М.А.Коваленка. – Херсон : Олді-плюс, 2006. – 440 с.
19. Мандель И. Д. Кластерный анализ. — М.: Финансы и Статистика, 1988.
20. Кубах, Т. Г. Сутність фінансової безпеки як складової економічної безпеки держави / Т. Г. Кубах // Вісник Української академії банківської справи, 2007. – № 2(23). – С. 46–50.
21. Макарик О.В. Місце та роль фінансової безпеки в загальній системі національної безпеки // Наукові праці НУХТ - 2009. - № 29. – С.125-127.
22. Медвідь М.М. Визначення переліку показників для оцінювання стану фінансової безпеки регіонів // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 95. – С. 144-149.

23. Медвідь М.М. Вплив соціальної напруженості на фінансову безпеку регіону // Право і безпека. – 2006. – Т. 5. – № 4. – С. 170-173.
24. Медвідь М.М. Фінансова безпека регіонів України (на прикладі Харківської області) : дис. канд. екон. наук : 08.00.05 / М.М. Медвідь. – Харків : НАН України ХНУВС, 2007. – 238 с.
25. Олійник Я.Б. Регіональна економіка: навч. посіб. / Я.Б. Олійник, С.П. Запотоцький, О.Ю. Кононенко та ін.; за ред. Я.Б. Олійника. – 2-е вид. змін. і доп. – К. : КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2008. – 444 с.
26. Оспіщева В.І. Фінанси: курс для фінансистів: навчальний посібник. – К.:Знання, 2008. – 567 с.
27. Підхомний О. Г./Чинники фінансової безпеки України в умовах глобалізації / О.Г. Підхомний, О. Р. Білецька, Я.В Шевцова. Вісник Львівського університету. Серія економіка. 2008. Випуск 39. С. 424-426.
28. Погосова М. Ю. Аналіз тенденцій рівня фінансової безпеки України / М. Ю. Погосова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – № 5, Т.1. – С. 164 – 169.
29. Погосова М. Ю. Методичний підхід до діагностування рівня фінансової безпеки суб'єкту господарювання: У кн.: «Теоретико-методичне забезпечення управління фінансовою діяльністю підприємств : монографія» / Л. С. Мартюшева, І. Б. Медведєва, М. Ю. Погосова та ін. – Х. : АдВА, 2009. – С. 54 – 66.
30. Полевик Г.М. Удосконалення методологічних основ управління фінансовими ресурсами регіону / Г.М. Полевик // Экономические инновации : сб. научн. работ : статьи. – Одесса : Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований, 2007. – Вып. 29. – С. 242-251.
31. Полевик Г.М. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ресурсами регіону / Г.М. Полевик // Экономические инновации : сб. науч. работ : статьи. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований, 2005. – Вып. 23. – С. 319-328.

32. Предборський, В. А. Економічна безпека держави: монографія / В. А. Предборський ; Київський юрид. ін-т МВС Укр. – К. : Кондор, 2005. – 391 с.
33. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект //Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. - №2. – С.1-10.
34. Смирнов С.М. Засади управління фінансовою безпекою регіону/С.М. Смирнов: Наукова монографія. – Донецьк: Добнас.- 2010.- 308 с.
35. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави / А.І. Сухоруков. - К.: Вища школа, 2007- 300 с.
36. Третяк О. З. Окремі концептуальні характеристики категорії фінансової безпеки регіону / О. З. Третяк, М. В. Кирилів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – №2. – 2009. – С. 1-7.
37. Уманців Ю.М. Механізм економічної політики / Ю. Уманців, О. Міняйло, В. Косик. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 136 с.
38. Червяков І.М. Визначення рівня фінансової безпеки держави // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 1. – С. 168-169. (Особистий внесок автора: розробка методики оцінювання стану фінансової безпеки держави).
39. Шевченко О.Ю. Теорія фінансової безпеки: інноваційні підходи // Науковий вісник Академії муніципального управління, серія «Економіка» - 2009. - №6.
40. Шклярчук С.Г. Финансовая система: структура, механизм функционирования, оптимизация: Монография. – К.: Нора-принт, 2003. – 568 с.
41. Яценко Н.М. Поняття та структура фінансової безпеки//Економічний простір. – 2008. – №13. –С.170-174.

ДОДАТОК А

Вінницька область	Вінницький переробно-харчовий кластер; кластер індивідуально-господарського та промислового вирощування ягід Снітківської територіальної громади;
Волинська область	лісовий та туристично-рекреаційний кластери; асоціація «Луцький ІТ-кластер»;
Дніпропетровська область	національний інноваційний кластер «Нові машини»; Дніпровський ІТ-кластер; планується створення об'єднання «Еко-Енерго кластер Київ-Дніпро»;
Донецька та Луганська області:	до недавнього часу діяв кластер «Луганськлегінвест», до якого входило 6 підприємств легкої промисловості та торговельні підприємства; національний інноваційний кластер «Нові технології природокористування»; планувалось створення хімічного кластеру на території Донецької та Луганської областей;
Житомирська область	нещодавно Житомирська обласна державна адміністрація ухвалила проект Концепції створення високотехнологічного оборонного кластера на Житомирщині; діє лісовий та туристично-рекреаційний кластери;
Закарпатська область:	транспортно-логістичний кластер; започатковується формування автомобільного кластеру, індустріальний парк «Соломоново»;
Запорізька область	інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ», кластер з виробництва меду «Бджола не знає кордонів»; харчовий кластер «Купуй Запорізьке. Обирай своє»; ініціюється створення кластеру машинобудівної галузі «АвтоБум», який буде включено до

	національного кластеру «Нові машини», планується створення туристичного кластеру
Івано-Франківська область	кластер виробництва сувенірів «Сузір'я»; «Івано-Франківський IT-кластер»; Тисьменицький хутрянний кластер; ініціюється створення туристичного кластеру
Київська область	освітній, інвестиційно-технологічний кластер легкої промисловості; національний інноваційний кластер «Енергетика сталого розвитку»; національний інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства», національний інноваційний кластер «Інноваційна культура суспільства»; національний інноваційний кластер «Нові продукти харчування»; національний інноваційний кластер з упровадження інженерних систем і мереж «Кластер-плюс»; представлено перший арт-кластер «Довженко центр»; Київські IT-кластери «Kiev IT-cluster» та «Kyiv Hi-Tech Cluster»
Кіровоградська область	кластер «IT-Альянс 4.0» під егідою Льотної академії Національного авіаційного університету
Львівська область	Львівський кластер IT та бізнес-послуг; кластер деревообробки та меблевого виробництва «ДОМВ», кластер «Вантажопідіймальна техніка» кластер легкої промисловості; поліграфічний кластер; кластер з виробництва альтернативної енергії
Миколаївська область	перший в Україні «Портовий кластер»; розпочато створення аграрно-рекреаційного кластеру
Одеська область	кластер «Транзитний потенціал України»; туристичний кластер; освітянський кластер «Education Cluster»; IT-кластер «IT-Cluster»

	Odessa»; металосервісний кластер; кластер рибного господарства; кластер виноробства
Полтавська область:	регіональний кластер екологічно чистої агропродукції; туристичний кластер «Гоголівські місця Полтавщини»; ініціюється створення аграрно-рекреаційного кластеру
Рівненська область:	кластер деревообробки; кластер «Натуральне молоко»; кластер «Агроінновації»; нещодавно Рівненський національний університет водного господарства та природокористування виграв грант від Міжнародного Вишеградського фонду та Міністерства закордонних справ Нідерландів. На отримані кошти буде створено креативний кластер у місті Рівному «Visegrad Urban Creativity Clusters Network»; ініціюється створення кластеру з виготовлення меблів
Сумська область	регіональний кластер екологічно чистої продукції; Сумський будівельний кластер; планується створення ІТ-кластеру
Тернопільська область	створено «Інноваційно- інвестиційний кластер Тернопілля»; кластер сільського господарства «Тернопіль»
Харківська область	Харківський технопарк «Технополіс» – кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер; ІТ-кластер «Kharkiv IT 82 Cluster»; агропромисловий кластер; інноваційно-освітній кластер «Агротехніка»; харчовий кластер «Еколайф»; агрофудкластер Agro Food Cluster Kharkiv;
Херсонська область:	агропромисловий кластер «Eastern Food Technologies Plus»;

	<p>транспортно-туристичний кластер «Південні ворота України»; міжнародний морський кластер «Палата ІТ-ОПМ» (Палата ІТ-освіти і підготовки моряків, включає 17 учасників, серед яких є представники іноземних компаній, Міністерства освіти і науки України, керівництва ОДА тощо); ініціюється створення аграрно-рекреаційного кластеру</p>
Хмельницька область	<p>кластер сільського туризму; Хмельницький будівельний кластер; Хмельницький швейний кластер; Кам'янець-Подільський туристичний кластер</p>
Черкаська область	<p>ІТ-кластер «Cherkasy IT Cluster»; Громадська спілка Кластер деревообробної галузі Черкаської області</p>
Чернівецька область	<p>ІТ-кластер Буковинських інноваційних технологій ім. Йозефа Шумпетера – «Cluster bit», «Перший аграрний кластер» (транскордонний – Чернівецька обл. та Румунія);</p>
Чернігівська область	<p>ініціюється створення аграрно-рекреаційного кластеру.</p>

